ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Diplomová práce

2015 **Bc. Berná Lucie**

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA RUSKÉHO A FRANCOUZSKÉHO JAZYKA

INTERFERENCE VE ŠKOLNÍ PRAXI

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Lucie Berná

Učitelství pro ZŠ, obor AJ-RJ

Vedoucí práce: Mgr. Jiřina Svobodová, CSc.

PLZEŇ, 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni ……. 2015

.....

vlastnoruční podpis

Touto cestou bych chtěla poděkovat za odborné vedení, cenné rady, připomínky a trpělivost při vypracování diplomové práce paní vedoucí, Mgr. Jiřině Svobodové, CSc

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

OBSAH

Seznam zkratek a vysvětlivky *7*

ÚVOD *8*

1 BILINGVISMUS A PROJEVY INTERFERENCE *10*

1.1 BILINGVISMUS A JEHO TYPY 10

1.1.1 Bilingvismus přirozený x umělý 10

1.1.2 Bilingvismus kolektivní x individuální 10

1.1.3 Bilingvismus koordinativní a subordinativní 11

1.2 VLIV MATEŘSKÉHO JAZYKA PŘI OSVOJOVÁNÍ SI CIZÍHO JAZYKA 11

1.2.1 Kladný vliv mateřštiny 12

1.2.2 Záporný vliv mateřštiny 12

1.2.3 Nulový vliv mateřštiny 14

1.2.4 Kombinace vlivů 14

1.3 INTERFERENCE – JEJÍ PŘÍČINY A PROJEVY 15

1.3.1 Pojem interference 15

1.3.2 Typologie interference 16

1.3.3 Příčiny a výskyt interference 19

1.3.4 Jak překonávat interferenci 20

1.4 VLIV MATEŘSKÉHO JAZYKA NA PRAKTICKÉ UŽÍVÁNÍ RUŠTINY 22

1.4.1 Receptivní dovednosti 22

1.4.2 Produktivní dovednosti 23

Shrnutí bilingvismu a interference 25

2 FONETICKÁ A GRAFICKÁ STRÁNKA RUŠTINY *26*

2.1 Fonetická stránka ruštiny 26

2.1.1 Fonetika a počáteční etapa výuky 26

2.1.2 Fonetická charakteristika ruštiny 27

2.1.3 Problematické jevy ve zvukové stránce 28
2.2 Grafická stránka ruštiny 31
2.2.1 Problematické jevy v grafické stránce 32
Shrnutí fonetické a grafické interference 33
3 PRAKTICKÁ ČÁST 34
3. 1 Rozbor fonetických chyb 34
Shrnutí fonetických chyb 43
3. 2 Rozbor grafických chyb 43
Shrnutí grafických chyb 51
3. 3 Analýza učebnice 51
Shrnutí analýzy učebnice 61
ZÁVĚR 62
RESUMÉ 64
PEЗЮME 65
ABSTRACT 66
SEZNAM ZDROJŮ 67
SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ 71
PŘÍLOHY 72

Seznam zkratek a vysvětlivky

atd.	a tak dále
tzv.	tak zvaně
např.	například
č. mn.	číslo množné
č. j.	číslo jednotné
*	tvary/věty označené * jsou tvary chybné
přízvuky	jsou označování podtržítkem (např. повернуть)
[…….]	výslovnost je psána do hranatých závorek
*[……...]	výslovnost doplněná hvězdičkou je chybná
[mojegó]	špatná výslovnost je psána přepisem, jakým žáci vyslovovali, abych se nejvíce přiblížila skutečnosti
[mʺjivó]	správná výslovnost je psána za pomocí fonetických symbolů, které uvádí pro přepis výslovnosti *Učebnice současné ruštiny* (O. Belyntseva, A. Janek)

ÚVOD

Ruština, dříve povinná a ne vždy příliš oblíbená u starší generace, zažívá v posledních letech svůj comeback na českých školách. Avšak tento comeback se liší především v přístupu a metodách učitele k tomuto cizímu jazyku. Tím, že ruština je podobná češtině, je zapotřebí při vyučování respektovat určité zákonitosti osvojování cizího jazyka.

Ruština je obecně díky své podobnosti češtině považována za snáze zvládnutelný jazyk. Pro žáky je tedy vcelku jednodušší osvojit si ruský jazyk než například francouzštinu nebo němčinu. Ačkoliv tato podobnost má určitě své výhody, na druhou stranu může a často způsobuje komplikace a problémy, které vyplývají z obtížných mezijazykových a vnitrojazykových vlivů. Tyto komplikace jsou známé jako tzv. interferenční vlivy v jazyce.

V této diplomové práci bych ráda rozebrala blíže interferenční problémy, které vznikají při výuce ruského jazyka. Interference jako taková je pojem velice rozsáhlý a proto bych se ráda zaměřila pouze na určitou část. Pro tuto práci jsem si vybrala fonetickou a grafickou interferenci.

V diplomové práci začínám nejdříve teoreticky uvedením do celé problematiky bilingvismu a interference. První kapitola **Bilingvismus a projevy interference** nabízí vysvětlení základních pojmů, uvádím dělení z různých hledisek, jsou zde zdůvodněny příčiny vzniku a výskytu, které jsou doplněny v praktické části návrhy na odstranění.

Podkapitoly týkající se **Mateřského jazyka** ukazují jednak vliv mateřštiny při učení se cizímu jazyku obecně a poté s přihlédnutím k blízce příbuznému jazyku, ruštině, a jejímu praktickému využití. Jsou zohledněny všechny dovednosti psaní, mluvení, čtení a poslech.

Druhá kapitola **Fonetická a grafická stránka ruštiny** se soustřeďuje teoreticky na dvě zvolené jazykové normy, a to fonetickou a grafickou charakteristiku ruského jazyka, co obě odvětví obnáší, jak jsou důležité zejména v počáteční etapě výuky a problematické jevy, které přináší.

Důležitou kapitolou diplomové práce je třetí kapitola, která je čistě praktická. Je zde **rozbor žákovských chyb**, a to jak chyb fonetických, tak grafických. Problematické jevy, se kterými jsem se setkala v praxi, jsou ukázány na cvičeních, ve kterých žáci

chybovali. Na základě pozorování žáků a práce s nimi jsem mohla sestavit účinná cvičení na procvičování fonetických a grafických jevů v ruštině a redukovat tak vznikající chyby nebo je dokonce úplně odstranit. Fonetická a grafická oblast ruštiny je velice důležitá zejména v prvopočáteční etapě výuky a musí jim být věnován dostatečný prostor. Cvičení jsou navržena ke konkrétnímu využití v praxi.

Součástí praktické kapitoly je i **analýza učebnice Raduga po-novomu 2**, se kterou jsem pracovala na hodinách ruského jazyka. Analýza se týká opět problematických jevů fonetické a grafické stránky ruštiny tzv. do jaké míry se jimi učebnice zabývá, jakým způsobem, jak vypadají upozornění, zda jsou dostačující atd. Celá učebnice je přehledně analyzována po jednotlivých lekcích. V kapitole jsou navrženy mé vlastní návrhy na vzhled některých upozornění a cvičení na procvičení.

1 BILINGVISMUS A PROJEVY INTERFERENCE

V rámci problematiky interference je potřeba se zorientovat v některých pojmech a termínech.

Pojem bilingvismus vykládají autoři různě, přesto všechny definice mají společnou dvojjazyčnost. J. Veselý [1] bilingvismem označuje schopnost jedince používat při komunikaci dvou různých jazykových systémů. Bilingvismus nicméně není jen způsobilost mluvit dvěma jazyky, ale vyjadřuje také schopnost absorbovat cizí kulturu, zvyklosti, návyky, se kterými se prostřednictvím jazyka jedinec seznamuje a dokáže se tak identifikovat s jiným národem.

Hlavní podstata bilingvismu je založena na rovnocenném vztahu mezi oběma jazyky tedy jazykem mateřským a osvojovaným, například českým a ruským.

1.1 BILINGVISMUS A JEHO TYPY

Stejně jako existuje mnoho definic tak se setkáme i s četným dělením bilingvismu podle různých kritérií. Jako příklad uvedu dělení podle Josefa Veselého: [2]

1.1.1 Bilingvismus přirozený x umělý

Pokud jedinec je schopný mluvit jazykem díky kontaktu s příslušníkem jiného jazykového společenství, mluvíme o bilingvismu *přirozeném*.

Naopak bilingvismus *umělý*, když jedinec je mimo oblast druhého jazyka a osvojí si cizí jazyk díky například školní výuce nebo samostudiu.

1.1.2 Bilingvismus kolektivní x individuální

Pokud větší část obyvatelstva určitého jazykového společenství ovládá druhý jazyk, jedná se o *kolektivní* bilingvismus. Jako příklad země s kolektivním bilingvismem uvádí autor Švýcarsko, kde se mluví německy, francouzsky a italsky.

[1] VESELÝ, J. Problem*atika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, 1985, str. 12
[2] VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, 1985, str. 12-14

Individuálním bilingvismem pak rozumíme schopnost, některých jednotlivců určitého jazykového společenství, mluvit dvěma jazyky. To je typické pro jedince v České republice, učí se v průměru dva cizí jazyky, aby se domluvili za hranicemi našeho státu.

1.1.3 Bilingvismus koordinativní a subordinativní

Bilingvismus *koordinativní* je pokud jedinec ovládá oba jazyky stejně dobře, tedy cizí jazyk na úrovni svého mateřského jazyka. Někdy je označován jako *bilingvismus čistý.*[3]

Subordinativní bilingvismus se projevuje u jedince, pokud jeden z jazyků u něho převládá, obvykle to bývá jeho mateřský jazyk, z kterého vychází. Označován také jako *smíšený bilingvismus.*[4]

Někdy se typologie bilingvismu dostává do rozporu, zejména pokud mluvíme o bilingvismu koordinativním. Ten v praxi téměř neexistuje, protože jedinec obvykle používá oba jazyky ve stejných situacích v různé frekvenci. Není tedy možné, aby mezi jazykem mateřským a osvojovaným existoval rovnocenný vztah.

Jedinec je prostě natolik jazykově zdatný, že osvojovaný jazyk dokáže používat na úrovni mateřského, přesto mateřský jazyk je dominantní. Autoři M. Siguán a W. F. Mackey [5], kteří se zabývali bilingvismem ve vzdělávání, dominantní jazyk nazývají jazykem hlavním - „principal language“.

1.2 VLIV MATEŘSKÉHO JAZYKA PŘI OSVOJOVÁNÍ SI CIZÍHO JAZYKA

Mateřský jazyk, označován také jako L1, ovlivňuje žáka při osvojování cizího jazyka a to hned třemi různými vlivy: kladný, záporný nebo nulový.

[3] Tímto způsobem rozděluje bilingvismus ЩЕРБА, Л. В. *Преподование иностранных языков в средней школе*, 1974, с. 60
[4] Tamtéž c. 60
[5] SIGUÁN, M., MACKEY, W., F. *Education and bilingualism*, 1987, p. 22

1.2.1 Kladný vliv mateřštiny

Tento vliv pomáhá žákovi při osvojování cizího jazyka, jak teoreticky tak prakticky. Je to způsobeno především díky společným jevům, které jsou stejné nebo téměř totožné s češtinou. Dříve se objevovaly názory, že mateřština je pouze jakousi bariérou při učení se novému jazyku, s čímž částečně souhlasím, ale jedině v případě naprosto odlišných jazyků, jako je pro nás středoevropany například čínština nebo japonština. V případě ruštiny, která je jazykem příbuzným češtině, je to možné brát právě jako pozitivum.

Kladný vliv mateřštiny označuje J. Veselý jako *„kladný přenos neboli pozitivní transfer, jímž se rozumí schopnost přenášet vědomosti, dovednosti a návyky z oblasti mateřštiny do oblasti studovaného jazyka.“* [6] Tento kladný vliv se projevuje u žáků zejména při využívání receptivních dovedností (čtení a poslechu).

Příklady z praxe:

→ fonická realizace hlásek *d, t, n, u, k,*

→ identita českých a ruských slov v kontextu – typické příklady ruských slov z učebnice *Raduga po-novomu 1* [7]*: школа, отец, мама, брат, два, три, рад, кто, ваш, мы,…*

Z pozorování, práce s textem a audio nahrávkami, žáci jsou schopni odvodit význam slov, která jsou podobná nebo shodná s češtinou a přečíst je díky grafické podobě ruských a českých grafémů.[8] Samozřejmě druhou stránku tvoří ještě fonetická a morfologická adaptace ruštiny, které se musí žáci přiučit.

1.2.2 Záporný vliv mateřštiny

Současně s kladnými vlivy na osvojování si cizího jazyka se žáci a učitelé setkávají s negativními vlivy znalosti mateřštiny. Ty komplikují značně studium cizího

[6] VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému* jazyku, 1985, str. 16

[7] JELÍNEK, S. *Raduga 1: po-novomu : učebnice ruštiny*. 1. vyd., 2007

[8] grafém = *„nejmenší jednotka psaného jazyka, zahrnující písmena abecedy, znaky či piktogramy znakového písma, číslice a interpunkční a jiná znaménka.“* [online: cs.wikipedia.org/wiki/grafem]

jazyka a v důsledku těchto vlivů vznikají časté chyby, které by neměly být podceňovány.

Záporný vliv mateřského jazyka se chová jako negativní přenos neboli negativní transfer. Pro tento negativní dopad mateřštiny se často užívá termín *interference*. Přesná definice interference viz níže v samostatném bodě interference.

Chyby, které vznikají v důsledku tohoto negativního vlivu, jsou označovány termínem *bohemismy* nebo M. Zatovkaňuk [9] je označuje termínem *interferémy*. J. Veselý [10] pak dále uvádí kategorizaci interferém podle V. Bartoňové do tří stupňů podle míry chybovosti:

a) Interferémy 1. stupně - narušují normativní správnost výpovědi, ale nemají vliv na porozumění

Příklad: často se ve třídě objevující chybný výraz **я писаю* namísto *я пишу*

b) Interferémy 2. stupně - ztěžují porozumění výpovědi

Příklad: řekneme-li *кабинет на первом этаже* je tím míněna kancelář v prvním patře, informace je poněkud zkreslena, protože ruský *первый этаж* odpovídá českému přízemí. Zde se jedná už o hlubší poznání jazyka a významu slov.

c) Interferémy 3. stupně jsou už závažné chyby způsobující nedorozumění mezi mluvčím a příjemcem.

Příklad: slovní spojení *ужасная ситуация* – mluvčí často pod vlivem mateřštiny si neuvědomuje opačný význam slov a chybně používá ruská slova, příjemce je pak pochopí ve zcela opačném významu, než bylo mluvčím zamýšleno: namísto zdůraznění něčeho *úžasného, hezkého* řekne, že to bylo *hrozné, děsivé.*

Příklad: это воняет – ten samý příklad opačného významu slova, jiný význam má v ruštině a jiný v češtině, opět je mluvčí pod vlivem systému mateřského jazyka. V ruštině myšleno, že něco *nevoní, zapáchá* a naopak v češtině, že něco *příjemně voní.*

Mezi jednotlivými stupni interferém neexistuje přesně vymezená hranice.

Záporný přenos souvisí s vnějšími formami jazyka (hlásky, intonace, slova, tvary přízvuk atd.) stejně tak i s vnitřními formami (význam slov, spojování slov,

[9] ZATOVKAŇUK, M. *Интерференция и основные виды речевой деятельности*, 1975, с. 7
[10] VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému* jazyku, 1985, str. 17

frazeologismy). Projevuje se tak tedy ve všech rovinách jazyka a to grafické, zvukové, pravopisné a ve větší míře lexikální, syntaktické a morfologické. [11]

Záporný vliv se projevuje zejména při produktivních dovednostech, tedy při samostatném ústním a písemném vyjadřování.

Příklady z praxe:

- *ústní vyjadřování* – především chyby ve fonické realizaci, žáci jsou málo vedeni k redukci hlásek a mají problém s umisťováním přízvuku, například odlišná výslovnost: *пять*, *лыжи, где*

- *písemné vyjadřování* – nejčastěji jsou žáci ovlivňováni českým pravopisným systémem, který přenášejí do češtiny, například: * *ногы* (nohy),* *немогу* (nemohu), nebo druhou nejčastější chybou v písemných pracích bylo nedodržování ruské grafiky například **мойа, *встретимсйа*.

1.2.3 Nulový vliv mateřštiny

Jedná se o případy, kdy mateřština nezpůsobuje komplikace při osvojování jazyka, ale ani nenapomáhá k jeho naučení se. Nejčastěji se jedná o takové tvary nebo jevy, které jsou od mateřštiny odlišené a jsou na středním stupni obtížnosti. Příkladem mohou být slova: *завтрак, карандаш, слишком, ужин*.

1.2.4 Kombinace vlivů

Často se objevují případy, kdy působí uvedené vlivy, v různých kombinacích tzv. osvojení není pouze pod jedním vlivem.

Například: slovo *автомобиль* je pro žáka lehké díky blízkosti k českému slovu automobil a také díky sémantické shodě, projevuje se tedy jako kladný transfer. Na druhé straně s sebou nese i záporný vliv z hlediska fonetiky: přízvuk, který se nachází na poslední slabice, redukce „o“, která se v češtině nevyskytuje, měkké *л.*

Toto bylo uvedení do problematiky při osvojení si cizího jazyka, s jakými vlivy se žák setkává a jakou roli hraje při osvojování jazyka mateřština. Teď bych se ráda zaměřila na jeden z těchto vlivů a to ten negativní, záporný vliv neboli interferenci.

[11] VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému* jazyku, 1985, str. 17

1.3 INTERFERENCE – JEJÍ PŘÍČINY A PROJEVY

1.3.1 Pojem interference

Obecně termín interference je latinského původu, kde „inter“ znamená mezi a „feras“ – přenášející.

V rámci výuky cizího jazyka, jak už bylo uvedeno, se setkáváme s negativním vlivem, záporným transferem označovaným v lingvistice jako interference. Veselý definuje interferenci jako: *„Narušování normy při užívání cizího jazyka, a to buď vlivem jevů mateřského jazyka, nebo vlivem jiných jevů daného cizího jazyka.“* [12]

Interference bývá označována také jako záporný přenos, což se domnívá i J. Veselý [13] ve své monografii, protože žák neuvědoměle přenáší jevy z jednoho jazyka do jazyka druhého nebo mylně přenáší jevy uvnitř jazyka samotného.

Interferencí se nezabývá pouze lingvistika, ale také pedagogická psychologie. Příkladem je i publikace *Pedagogická psychologie* Jana Čápa, ve které tvrdí, že: *„Jestliže jedna dovednost ztěžuje nebo porušuje osvojení jiné dovednosti dochází k interferenci.“* [14]

Stejně tak J. Zimová, která se zabývala především interferencí v ruském lexiku, tvrdí, že*: „Dovednosti osvojené dříve mohou usnadňovat nebo naopak ztěžovat osvojení dovednosti nové.“* [15]

Problém překonávání interference mateřského jazyka se ukazuje jako hlavní bod i v didaktice vyučování cizího jazyka. Z výše uvedeného je zřejmé, že se jedná o specifickou a náročnou problematiku, která jak již bylo řečeno, přesahuje rámec lingvistiky a může být zkoumána na základě mnoha jiných hledisek. Proto pro porozumění podstaty a zachycení příčin projevů interference s následným uvedením metodologických postupů pro její odstranění nebo zredukování, je tento specifický jev vnímán nejen v rovině lingvistické, ale také v rovině psychologické, sociologické nebo pedagogické.

[12] VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému* jazyku, 1985, str. 28
[13] VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému* jazyku, 1985
[14] ČÁP, J. *Pedagogická psychologie*, 1963, str. 190
[15] ZIMOVÁ, J. a kol. *Interference v ruském lexiku*. 1. vyd., 1967, str. 7

1.3.2 Typologie interference

Při studiu ruského jazyka narážíme na různé typy interference podle různých kritérií. V rámci stručné typologie jsem se inspirovala typologií, kterou uvádí J. Veselý.[16]

1.3.2.1 Interference mezijazyková a vnitrojazyková

Interference mezijazyková (interlingvní), ruský termín *межъязыковая интерференция*. Mezijazyková interference způsobuje záporný vliv mateřského jazyka při osvojení a využití cizího jazyka. Spadají sem všechny případy interference povahy homonymické tzv. slov, které jsou zvukově nebo graficky podobné, ale nesou jiný význam např. chybné užití *стул* místo ruského slovíčka *стол* pod vlivem českého slova *stůl*.

Další případy jsou často povahy polysémické (mnohovýznamové). To znamená, že na ruské slovo je přenášena mnohovýznamnost českého slova, tedy jeho sémantická struktura např. pod vlivem mnohovýznamovosti českého slova *lázně,* dochází k chybnému užití slova *баня* místo *курорт* ve spojení **Он лечился в бане.*

Interference vnitrojazyková (intralingvní), ruský termín внутрыязыковая интерференция. Žák, dělající chyby pod vlivem jiných jevů v rámci cizího jazyka, je ovlivňován vnitrojazykovou interferencí. Vnitrojazyková interference je často povahy paronymické tzv. slova jsou si podobná formálně, liší se ale zcela svým významem například: *действительность X деятельность, характерный X характеристический, иногда X никогда, указание X показание.* Do vnitrojazykové interference se řadí i chyby vznikající na základě podobnosti slov tzv. dochází k negativnímu transferu povahy synonymické.

Například:

билет ⟷ *листовка*

собрание ⟷ *конференция*

событие ⟷ *случай* ⟷ *история*

беречь ⟷ *защищать* ⟷ *охранять* ⟷ *спасать*

[16] VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému* jazyku, 1985

Interference kombinovaná

Relativně často se setkáme ještě s třetím možným typem, kde se projevují oba výše uvedené vlivy interference mezijazykové a vnitrojazykové. *„Žákovo vědomí je vystaveno dvojímu tlaku analogie a vytváří tak chybné tvary, které jsou kontaminací tvarů ruských a českých.“* [17]

Například:

**Он был на улице с Наташой* je pod vlivem českého tvaru *On byl venku s Natašou.*

**Я делам уроки по вечерам.*

1.3.2.2 Interference z hlediska jazykových rovin

Interference zasahuje do několika jazykových rovin: grafické, zvukové, pravopisné, ale i morfologické a syntaktické. Různě deformovanou „českou“ ruštinu nazýváme jako tzv. *třetí systém*. [18] Třetí systém vznikající interferencí je kombinací I. systému - mateřštiny a II. systému - cizího jazyka, v tomto případě ruštiny. Třetí systém je vždy neúplný a zasahuje do všech níže uvedených rovin.

a) Zvuková rovina jazyka

Žák si při poslechu jazyka přizpůsobuje ruské hlásky k hláskám mateřského jazyka. Zprvu mu to ulehčuje vnímat cizojazyčné zvuky. Postupným osvojením zvukové stránky ruštiny zmenšuje žák množství chyb. Například při výslovnosti ruského *сильно*, žák obvykle nezaregistruje měkké [л'].

Při mluveném projevu žák často opomíjí fonetickou stránku cizího jazyka a „počešťuje“ si slova. Značné chyby si vyskytují i v oblasti zvuku a intonace.

b) Grafická rovina jazyka

Grafická interference ovlivňuje žáka při osvojování si jazykových dovedností – čtení a psaní.

[17] ŠOURKOVÁ, A. – ZAJÍČKOVÁ, J. *Interference v ruské morfologii*, 1967, str. 16

[18] РОЗЕНЦВЕЙГ, В.Ю. *Языковые контакты. Лингвистическая проблематика*. 1972, с. 10

Čtení -zpočátku tištěná forma slov ovlivňuje žáka při čtení a výsledné výslovnosti např. *вокзал* vysloví jako *[bokzal], *врач* *[vpač] nebo *стакан* *[ctakan]. Problémem je, že žák sdružuje písmena azbuky s latinskými, což vede k špatnému čtení.

Psaní – začátečníci často přenášejí do ruštiny česká písmena, latinku, vlivem grafické podobnosti písmen. Musí si ale uvědomit odlišnost ve výslovnosti.

c) Pravopisná rovina jazyka

Žák pod vlivem mateřštiny vkládá zásady českého pravopisu do ruského. Pravopis je však problémem, který žáky doprovází na různých stupních, nejenom zpočátku např. **немогу* pod vlivem českého slova nemohu, **мойа* vzniká opomenutím ruské grafiky [моja],* *крепкый* vliv české tvrdé souhlásky, po které se v češtině píše tvrdé y.

d) Lexikální rovina jazyka

Četné lexikální chyby vznikají především, kvůli shodám nebo rozdílům ve výrazové a obsahové stránce ruštiny (její slovní zásoby, slov, slovních spojení). Interferenci v ruském lexiku podrobně prozkoumala J. Zimová ve svém vydání *Interference v ruském lexiku*.[19] Lexiální interferenci Zimová pak dále člení na (interferenci povahy homonymické, polysémické, syntaktické, paronymické a synonymické).

e) Morfologická rovina jazyka

Interference vzniká především v důsledku toho, že žák přizpůsobuje tvary ruských slov českým slovům tzv. „počešťuje si tvary“. Např. **я с никем не разговоривал,* * мы не говорили о том, * мы посетили банку.*

Opět interferencí v oblasti morfologie se podrobně zajímá A. Šourková a J. Zajíčková ve sborníku *Interference v ruské morfologii*.[20]

f) Syntaktická rovina jazyka

V této rovině se projevuje interference především v přenosu strukturních zvláštností češtiny do ruštiny. A často se vyskytují i chyby, kde pád závislého členu, je

[19] VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému* jazyku, 1985, str. 28
[20] ŠOURKOVÁ, A. – ZAJÍČKOVÁ, J. *Interference v ruské morfologii*. 1967

závislý na řídícím členu. Rozhoduje tak syntaktický vztah skladební dvojice, který se opět liší v obou jazykách např. **он доволен с намерением государства*, **я поздравляю тебя к дню рождения*, **интерес о музыку*.

1.3.2.3 Interference zjevná a skrytá

Zjevnou interferencí (*явная интерференция*) se rozumí zjevné narušení normy a použití tvaru typického pro češtinu např. **я рад пью кофе, * я не буду мочь приехать вовремя.* Zjevná interference se objevuje zejména zpočátku výuky ruštiny.

Skrytá interference naopak tkví v tom, že žák používá takové jazykové prostředky, které jsou společné pro oba jazyky a inklinuje tak k doslovnému překladu. Např. **я хотел бы прийти на эту встречу*. Skrytá interference se projevuje spíše u žáků středně pokročilých.

Obecně můžeme říci, že interferenční jevy poukazují na to, že při učení se novému jazyku, který je blízký mateřskému jazyku je zapotřebí klást důraz na to co je společné, blízké, ale určitě i na to, čím se ten společný nebo blízký jev diferencuje. Protože pokud bude učitel zdůrazňovat svým žákům společné jevy v obou jazycích, dosáhne rychlejšího pasívního osvojení jazyka u žáka, ale pokud zdůrazní i to odlišné, dosáhne žák rychlejšího aktivního osvojení.

1.3.3 Příčiny a výskyt interference

Hlavním činitelem způsobující interferenci, je jazykový kontakt bilingvního jedince (žáka) a jeho vědomí. Jak už bylo naznačeno, při výuce je tento jedinec ovlivňován mateřštinou na osvojování a užívání cizího jazyka, zpětně je ovlivňován cizím jazykem na užívání mateřštiny a v neposlední řadě působí na jedince vlivy uvnitř osvojovaného jazyka.

Další příčinou je nedokonalé užívání a ovládání cizího jazyka. Pokud ale žák zvládne využívat jazyk na patřičné úrovni, nedělá mu problém se oprostit od vlivů mezijazykových a vnitrojazykových a komunikovat téměř bez chyb. Nedokonalé ovládání jazyka je překonáváno díky schopnosti diferencovat podobnosti a rozdíly

v obou jazycích. A nedílnou součástí pro ovládnutí jazyka je samozřejmě samotné procvičování.

Dalším problémem, především u začátečníků, bývá doslovný překlad slovních spojení a celých vět, kdy žák značně využívá znalost mateřského jazyka.

Vnější příčiny interference nastávají i v důsledku špatného psychického stavu jedince. Pokud je žák nemocný, unavený, má nějaké problémy, to vše se odrazí na jeho jazykové úrovni. Stejně tak věk člověka přináší obtížnosti při výuce jazyka a nese možné interferenční problémy. S přibývajícími léty totiž člověk ztrácí neurofyziologické předpoklady k výuce.

Chyby způsobují i rozdílné jevy, zejména analytičnost, která je pro ruštinu typická (např. *комиссионные деньги* - provize, *наложенный платеж* - dobírka, *экзамен на аттестат зрелости* - maturita atd.).

V ruštině se často vyskytují slova emočně zabarvená (např. *солнышко*), která vedou k nesprávnému překladu s pozitivním nádechem, působí totiž jako deminutiva. Slova tohoto typu nesou naopak negativní charakter.

S interferencí se hojně setkáváme u sloves, slovesných předpon a slovesného vidu a to nejen u začátečníků, ale i pokročilých. Žáci často zaměňují nedokonavá a dokonavá slovesa a jak uvádí A. Šourková a J. Zajíčková, rekordní počet chyb nastává u slovesa koupit - nakupovat. Např. pod vlivem českého kupovat žáci tvoří tvary **я купую* namísto správného tvaru *я покупаю*.[21]

1.3.4 Jak překonávat interferenci

Pro překonání obtíží, které s sebou přináší interference, je potřeba dodržovat několik bodů, které pomohou k odstranění chyb. Stanovené body vycházejí z odborného článku J. Svobodové: [22]

1. stanovit přehledné, srozumitelné a jasné zadání

Ať už při psaných tak slovních zadání je zapotřebí, aby byly pro žáky jednoduché na pochopení a jasně definovatelné. Při dodržení určitých zásad se tak můžeme vyvarovat nesrozumitelností. Jazyk zadání by proto měl být blízký žákům, neměl by

[21] ŠOURKOVÁ, A. – ZAJÍČKOVÁ, J. *Interference v ruské morfologii,* 1967, 63

[22] SVOBODOVÁ, J. *Ruský jazyk a problémy interference v současné době*. In: *Cizí jazyky VIII*. Sborník KRF ZČU v Plzni 2005

obsahovat příliš zdvořilostní fráze, nebýt příliš popisný, neobsahovat obtížný jazyk, neměl by obsahovat hodně informací najednou atd. Zadání by mělo mít komplexní gramatickou strukturu a být napsáno co nejjednodušeji.

2. snažit se vyvarovat doslovných překladů

K doslovným překladům žáci inklinují především v počáteční etapě výuky. Výsledkem doslovných překladů je pak nepřirozená řeč, která nemusí dávat vůbec smysl. Dobré je vést žáky k volnější adaptaci.

3. poukazovat na souvislosti

Nejlépe si žáci zapamatovávají a učí se, pokud si mohou dát nově osvojenou věc do kontextu/navázat na dříve získané informace nebo jakkoliv použít nově probranou látku do hodících se a využitelných frází.

4. propojovat jednotlivá cvičení

Cvičení navazující na sebe lépe prohlubují a upevňují znalost.

5. pokračovat v tématu, které navazuje na předchozí

S další látkou a novým tématem se nabaluje a rozšiřuje povědomí a znalost žáka, proto je důležitá posloupnost a ne přeskakování z jednoho tématu do druhého.

6. přidávat postupně na obtížnosti

Důležité je přidávat novou látku postupně, začít u jednoduchých věcí a postupně se dostat k těm obtížným, nesnažit se žáky zahltit hned celou problematikou daného jevu.

7. obměňovat cvičení a metody

Cvičení by měla navazovat na sebe a být obměňována k procvičení nové látky. Variace cvičení nutí žáka přemýšlet a ne pouze doplňovat podle jednoho schématu. Můžeme vybírat ze široké škály cvičení – doplňování tvaru, výběr správné odpovědi, najít chyby už v napsaném textu, rozhodnout zda je tvrzení pravdivé či ne a mnohé další.

Samozřejmě, že základem, jak předcházet interferenčním vlivům, je důsledné a pravidelné procvičování látky na rozdílných cvičeních, odstraňování chyb a především snaha jim předcházet a dodržování určitých didaktických principů, které vedou k efektivní výuce, viz body uvedené výše.

Celý proces učení se cizímu jazyku tkví v překonávání interferenčních vlivů způsobených mateřštinou. J. Veselý [23] tvrdí ve své publikaci, že toto překonávání lze chápat dvojím způsobem: 1. preventivně odstraňovat chyby, které jsou zřejmé (zjevná interference), 2. vést žáky k idiomatickému vyjadřování, tzv. neopomíjet skrytou interferenci.

1.4 VLIV MATEŘSKÉHO JAZYKA NA PRAKTICKÉ UŽÍVÁNÍ RUŠTINY

Jak již bylo uvedeno, přenos návyků z mateřského jazyka může být kladný nebo záporný při osvojování a užívání řečových dovedností. Podle J. Veselého ruština má kladný vliv na osvojování receptivních dovedností - čtení a poslech, a negativní vliv při dovednostech produktivních - při ústním a písemném vyjadřování žáka.[24] Všechny dovednosti rozeberu níže.

1.4.1 Receptivní dovednosti

Schopnost přijímat cizí jazyk je snadnější než ho produkovat. Bez většího učení nebo nějakých obtíží jsou čeští žáci schopni přijímat a užívat ruštinu jako zdroj informace díky blízkosti obou jazyků. V receptivních dovednostech jde především o poznání a porozumění toho, co již bylo někým vytvořeno, to je už dáno.

a) Čtení a čtení s porozuměním

Při čtení se v podstatné míře zužitkovává kladný přenos čtecích návyků z mateřského jazyka. Žáci jsou schopni číst v češtině a tato způsobilost se lehce přenáší i do čtení ruských textů, ačkoliv ruština má jiný grafický systém – azbuku. Pokud ale žáci překonají azbuku a její odlišnost od češtiny (např. grafická shoda ale fonetická rozdílnost) jsou schopni si osvojit techniku čtení relativně brzy. Na druhé straně zvuková realizace při čtení může způsobovat problémy.

[23] VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému* jazyku, 1985, str. 43
[24] VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému* jazyku, 1985

Porozumění ruskému textu je opět díky příbuznosti ruštiny a češtiny kladně ovlivněno. Skoro v každém textu žák najde slova, která pro něho mohou být srozumitelná a pochopitelná a to i přesto, že ruštinu plně neovládá. Je schopen vydedukovat význam slova na základě podobnosti s češtinou. Samozřejmě i tato podobnost, může vést nakonec k nedorozumění (interference sémantická např. красный - červený). Přesto ve čtení jako jedné z řečových dovedností převažuje značně přenos kladný, opomineme-li hlasité čtení a správnou výslovnost.

Záporný přenos se občas projevuje v prvopočáteční etapě v podobě záměny písmen azbuky a latinky.

b) Poslech a poslech s porozuměním

Při poslechu také ve větší míře převažuje kladný přenos z mateřského jazyka, i když v menší míře, protože poslech je pro žáka náročnější než schopnost číst. Opět se tu na jedné straně kladně projevuje příbuznost obou jazyků díky fonetické shodě (např. вéчер – večer). Při poslechu negativně působí na žákovo vnímání rychlost mluveného projevu, výslovnost, redukce slov, hlasitost a to vše udává mluvčí, v tom je dovednost čtení lehčí, protože všechny tyto faktory udává žák sobě sám a navíc se může vracet v textu nazpět.

1.4.2 Produktivní dovednosti

Mezi produktivní dovednosti patří mluvení a psaní. Žáci musí produkovat jazyk ať už v mluvené či psané formě, opírají se sami o sebe a o znalost jazykových prostředků, které jsou k tvorbě jazyka potřebné. Jsou na ně kladeny vyšší nároky, ale pro zvládnutí jazyka jsou tyto dvě dovednosti nezbytné.

a) Mluvení

Produkovat řeč se jeví jako jedna z nejtěžších dovedností. Mateřský jazyk při ústním projevu má spíše negativní vliv a to hned ze dvou hledisek: formulaci vět a systému jazyka a zvukové (fonetické) realizaci.

Realizace projevu

Mluvčí je ovlivněn při promluvě mnoha faktory, zejména pokud je jeho řeč nepřipravená. Předpokladem k plynulému, přesvědčivému projevu je zautomatizování

jazykových prostředků. Čím více automatismů u žáka pracuje, tím méně se dopouští chyb a interference má menší vliv. Pokud žák neformuluje svůj projev automatizovaně, dochází obvykle k tzv. *vnitřnímu překládání*, takže myšlenky nejprve zformuluje ve svém mateřském jazyce a až pak je překládá do cizího jazyka, přičemž právě v této fázi se dopouští nejvíce chyb. Navíc promluva vzniká pomaleji a pozornost mluvčího není soustředěna na obsah sdělení.

Aby žáci předcházeli tomuto vnitřnímu překládání, je třeba zvolit vhodné metody, s jejichž pomocí žák bude způsobilý formulace a přemýšlení přímo v ruštině. K tomu napomáhají ustálená slovní spojení a věty. Cílem výuky cizího jazyka obecně je dovést žáka k bezpřekladovému užívání jazyka.

Fonetická stránka při promluvě

Interference se výrazně projevuje při nepřipraveném projevu i ve zvukové stránce, zejména pokud se žák nachází v počáteční etapě výuky a nedosáhl tak ještě pevných návyků. Na fonetickou realizaci a správnost promluvy se žák soustředí obvykle až v poslední řadě – nejdříve se věnuje na obsah svého sdělení, poté na jazykovou formulaci a pak až přichází na řadu realizace zvuková. Při promluvě se nejvíce projeví jazykové nedostatky a slabé stránky mluvčího po zvukové stránce. Výhodu má v oblasti fonetické realizace připravený text, který žák může hlasitě číst a soustředit se tak pouze na zvukovou stránku projevu. V ruštině velkou roli hraje nejen výslovnost, ale i přízvuk a intonace.

b) Psaní

V oblasti písemného projevu a jeho grafické stránky se projevuje ve větší míře kladný přenos a to i přesto, že ruština má jiný grafický systém, kterému se musí žáci naučit.

Záporný přenos se v oblasti techniky psaní projevuje zejména v záměně písmen azbuky a latinky (např. *ра**в**ота) a občas v upravování tvarů písmen ruských a latinských (např. psaní českého *a* namísto ruského *а*)

Při psaní a používání jazykových formulací je žák schopen lépe překonávat interferenční vlivy než v ústním projevu. Udává si sám tempo, může si projev rozvrhnout, najít gramatické chyby, využít slovník.

Shrnutí bilingvismu a interference

První část se zabývá problematikou dvojjazyčnosti a negativním vlivy, které vznikají především v důsledku nabitých znalostí mateřského jazyka. Mateřský jazyk tak snadno ovlivňuje žáka při osvojení si jazyka cizího, nového.

V první části jsou vysvětlené základní pojmy v oblasti bilingvismu, je tam objasněna pozice mateřského jazyka ve vztahu k cizímu jazyku a především vysvětlení pojmu interference, základní dělení, příčiny vzniku a výskyt. Neopomenula jsem ani vliv mateřského jazyka a interference v praktickém užití ruštiny a snažila se ke každé teoretické části dát vhodný příklad.

2 FONETICKÁ A GRAFICKÁ STRÁNKA RUŠTINY

V počáteční etapě výuky ruského jazyka je kladen důraz především na osvojování si základních prvků fonetického systému a porozumění odlišností ruštiny a češtiny po zvukové a grafické stránce. Protože počáteční etapa při výuce ruského jazyka je takřka „klíčová“, chtěla bych se zaměřit v této diplomové práci, zabývající se interferencí, na dvě základní oblasti – fonetickou a grafickou - a problémy, které vznikají v obou oblastech právě vlivem interference.

2.1 Fonetická stránka ruštiny

2.1.1 Fonetika a počáteční etapa výuky

Úplně první etapa výuky tzv. předazbukové období ruského jazyka, je spojena se čtením, kdy žáci si osvojují čtení tiskacích písmen azbuky, a ústní řečí. Žáci by se měli seznámit s:

- azbukou a zvukovou realizací písmen azbuky
- s ruským přízvukem, jeho zvláštností, funkcí
- s redukcí
- s intonací v řeči

Této etapě výuky ruského jazyka věnují prostor učitelé v závislosti od svých žáků, stejně tak jednotlivé učebnice tomu věnují různý prostor, viz praktická část a analýza učebnice *Raduga po-novomu 2*.[25] Přístup a výběr metody výuky závisí na vyučujícím.

Důsledné osvojení základních fonetických pravidel je důležité při výuce komunikativní metodou. Cílem je vést žáky k tomu, aby se domluvili a zároveň byli pochopeni. Správná výslovnost jednotlivých zvuků a slov, uplatnění znalostí o přízvuku a redukci v běžné mluvě a zvolená intonace, to vše je zapotřebí k dobře vedené a úspěšné komunikaci.

[25] JELÍNEK, S. *Raduga 2: po-novomu : učebnice ruštiny*. 2008

Pro komunikaci žák musí samozřejmě mít zvládnutou určitou znalost lexiky a gramatiky, přesto nepřesnost v oblasti fonetické realizace vede k nepochopení a neúspěšné komunikaci více než nepřesnost a chyby v gramatice.

Z toho je zřejmé, že fonetická realizace v počáteční etapě výuky ruštiny je velice důležitá a měl by jí být věnován dostatečný prostor. Až pak je vhodné přistoupit k výuce psaní a grafické podobě azbuky.

2.1.2 Fonetická charakteristika ruštiny

Pro žáka je nezbytné osvojit si dynamiku, rytmus a melodii v ruském jazyce. Tyto tzv. suprasegmentální elementy mohou lehce ovlivnit význam a jsou typické pro delší části řeči. Je potřeba samozřejmě poukázat na odlišnost dynamiky a rytmu v ruštině a češtině.

V ruštině na rozdíl od češtiny je přízvuk pohyblivý, čeština má přízvuk stálý. Ruština přízvukem rozlišuje nejen slova v průběhu řeči, ale i gramatický, lexikální a stylistický význam. Přízvuk v ruštině je o mnoho silnější než ten český, a i proto jsou ruské přízvučné slabiky silnější a nepřízvučné naopak slabší než v češtině. Přízvuk způsobuje žákům často problémy, především kvůli různému umístění.

Stejně tak melodie ruské věty se liší od melodie v češtině. Rozdíl se projevuje zejména při melodice otázek, kde mluvčí používá různé intonační konstrukce. Ruština klade důraz a maximální výšku hlasu na přízvučné slovo ve větě, které chce zjistit a konec věty má intonaci klesavou. Oproti tomu čeština má na konci věty intonaci stoupavou a přízvučné slovo ve větě nevysloví tak hlasitě jako v ruštině. Tyto rozdíly je zapotřebí neustále procvičovat, aby si žáci rozdíly uvědomili a použití si zautomatizovali.

Interferenční vlivy způsobené češtinou ve fonetické stránce ruštiny se projevují zejména v oblastech:

- nesprávné výslovnosti souhlásek
- nesprávné výslovnosti redukovaných samohlásek
- špatného umístění přízvuku

- nesprávné intonaci vět (nejčastěji se jedná o otázky s emocionálním nádechem)

Proto je dobré, když žáci již v počáteční etapě výuky poslouchají nejrůznější nahrávky, ať už krátké texty, dětské písničky nebo animované filmy. Lépe se k ruskému zvuku adaptují, jsou schopni odposlouchat od rodilých mluvčích správnou výslovnost a tyto materiály mají ve výuce jazyka nenahraditelný význam.

Učitel by měl proto poskytovat dostatečný prostor pro praxi a náležitou kontrolu. To do budoucna může zajistit žákům to, že nebudou mít problém komunikovat s rodilými mluvčími a ruština bude znít rusky.

2.1.3 Problematické jevy ve zvukové stránce

Zvukovou stránku je dále možné rozdělit do tří složek: výslovnost, přízvuk a intonace. V našich podmínkách se učitelé na českých školách orientují často jen na výslovnost a přízvuk s intonací je hodně opomíjen. Přesvědčila jsem se o tom i v rámci pedagogické praxe na ZŠ, kdy žáci nebyli vedeni k umisťování přízvuku, kladení důrazu ve větě či redukci. Nelze tyto části ale vynechávat či přehlížet.

A. Výslovnost – všeobecně můžeme říci, že ruská výslovnost je pod záporným vlivem mateřštiny. Interferenci přispívá odlišný soupis ruských hlásek, ve kterém je sice množství hlásek blízkých českým, ale samozřejmě s určitými rozdíly, což způsobuje problémy žákům při osvojení (např. měkké souhlásky с′, з′, п′, б′, м′ atd.).

V ruském jazyce se vyskytuje mnoho slov, která jsou podobná českým, jejich výslovnost je ale zcela odlišná. Příklad fonetických chyb v následujících slovech:
вечер: 1. neumisťuje přízvuk na první slabiku na „e“
2. ruské „e“ nečte jako [je]
3. neredukuje na konci slova

быть: 1. vyslovuje české „i“ namísto „ы“
2. nebere ohled na měkký znak na konci slova

сестра: 1. čte české tvrdé „e“ namísto [i]

2. vyslovuje české tvrdé „r“

3. klade přízvuk na první slabiku namísto na poslední na „a“ [sistrá]

VESELÝ [26] vzhledem k interferenčním vlivům ze strany mateřského jazyka vymezuje snadné, středně obtížné a obtížné jevy ruské výslovnosti:

1. snadné jevy - výslovnost neredukovaných *а, о, у, и, э*

- výslovnost psaných *я, е, ё, ю, и* na počátku slova a po samohláskách (*яма, моя*)

- výslovnost tvrdých souhlásek *д, т, н, м* ... s výjimkou *ж, ш, ц, л*

- výslovnost *д΄, т΄, н΄, й*

2. středně obtížné jevy - výslovnost *ы, ж, ш, ц, л*

- spojená výslovnost předložek se slovem, které následuje a začíná samohláskou (např. *в армии*)

- výslovnost *-ться, -тся*

3. obtížné jevy - výslovnost měkkých retnic a *р΄* v přízvučné slabice (např. *ребята, пятый, мясо, ребенок* atd.), kde čeští žáci vyslovují „j“ např. [pjatyj]

K osvojení správné výslovnosti je nutné, aby sami učitelé byli schopni vyslovovat podle norem, protože jazyk dále předávají svým žákům. Při výuce správné výslovnosti, ať už samostatných hlásek nebo jejich spojení, jsou nápomocné fonetické přepisy slov. Tento přístup je více využívaný v angličtině či němčině a pro ruštinu není moc obvyklý, jelikož se jedná o slovanský jazyk a předpokládá se, že žáci jsou schopni číst a vyslovovat bez značných obtíží. Ruština totiž na rozdíl od obou jazyků nemá tak značné odlišnosti v psané a mluvené podobě a proto fonetická transkripce není tak běžně používána.

[26] VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, 1985, str. 62

B. Přízvuk – největším problémem u žáků při učení se přízvuku je jednak jeho umístění (v ruštině je pohyblivý přízvuk) a intenzita přízvuku. Přízvuk v ruštině je navíc výraznější a klade především důraz a žáci nejčastěji jeho intenzitu nahrazují délkou.

Nesprávný přízvuk narušuje vyslovovanou jednotku a může leckdy vést k neporozumění.

C. Intonace - je zapotřebí jí věnovat pozornost také už v počáteční etapě výuky. Ruština je melodičtější a zvučnější, než čeština. Intonace v ruštině neslouží pouze k rozlišení druhu věty, druhu otázky, ale poukazuje na nedokončenou myšlenku, vyjadřuje často emoce a to i bez použití emocionálně zabarvených slov. Čím dříve si žáci osvojí základní druhy intonací ruských vět, jsou schopni vhodně reagovat (například pokud mají otázku bez tázacího slova, jejich odpověď se odvíjí od umístění přízvuku ve větě).

Cícha [27] uvádí následující nejčastější chyby ve fonetice:

1. malá síla přízvuku a nedostatečná redukce
2. nediferencování tvrdých a měkkých souhlásek
3. nesprávná intonace

Zkušený vyučující musí dbát na tyto chyby a při jejich výskytu se je snažit vhodně zvolenou metodou odstraňovat. Musí dbát ale i na další aspekty při opravování a upozorňování na chyby. Učitel by si proto měl rozvrhnout načasování oprav především podle toho, na co se zaměřuje - na plynulost projevu nebo jeho přesnost. V rámci fonetické a grafické interference se budeme zaměřovat na přesnost ústního a písemného projevu. Na co si dávat pozor a kdy upozornit na chyby:

- v plynulém projevu žáka – dávat pozor, aby se nenarušil tok myšlenek a plynulý projev, pro žáky je těžké začít znovu mluvit po každém opraveném slově, žáci se pak stydí, mají strach a jsou neochotni mluvit dále. Vhodné je si například sepisovat chyby, potom se ptát na správnou výslovnost ostatních žáků, možné je procvičovat spolu s psaním na tabuli, nebo plynulém projevu

[27] CÍCHA, V. a kol. *Metodika ruského jazyka I. svazek,* 1982, str. 150

- v písemném projevu žáka – poukázat na chyby, které žák udělal, aby si jich byl vědom, samozřejmě od toho se odvíjí i následovné hodnocení, pro které musí být stanovená pravidla (např. opravit všechny chyby, ale v hodnocení jako závažné brát ty, na které byl test zaměřen), chyby mohou být pouze zvýrazněny a pak oprava může probíhat opět kolektivně s celou třídou, kdy žáci se snaží najít správnost, což je dobré na procvičení.

2.2 Grafická stránka ruštiny

Ruština má odlišný grafický systém od češtiny, který v počáteční etapě výuky činí žákům problémy, proto je potřeba věnovat velkou část psaní v počáteční etapě. Žáci se navíc při osvojování si grafické stránky ruského jazyka dostávají do styku hned se třemi různými typy písma:

→ tiskacím Всё днём

→ psacím 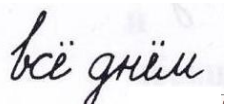 [28]

→ kurzívou *всё днём*

Při výuce psaní azbuky závisí na vyučujícím, v jakém pořadí bude učit písmena ruské abecedy: celou abecedu najednou/hlásky a pak samohlásky/od nejpoužívanějších k méně používaným/nebo nejdříve naučit číst v tištěné formě a pak žáky seznámit s písmennou podobou/atd. Nabízí se více možností, samozřejmě je zapotřebí vždy zohlednit způsobilost a tempo žákům.

[28] https://phix.zcu.cz/moodle/pluginfile.php/125782/mod_resource/content/0/25/Ob3.jpg

2.2.1 Problematické jevy v grafické stránce

Nejčastějším problémem jsou písmena, která připomínají český grafický systém, ale jsou naopak odlišná po zvukové formě, anebo naopak jsou stejná jak zvukově, tak graficky (v tištěné podobě), ale je tam jistá rozdílnost v psaní a napojování písmen.

Obtížná písmena azbuky pro Čechy představují následující:

в, г, д, ,ё, е, ж, з, ф, х, ц, ч, щ, ь, ы, ь

Pro výuku písmen ruské abecedy bych postupovala podle následujícího rozdělení a s žáky je začala probírat postupně:

a) písmena shodná graficky i zvukově s češtinou

tištěná: a A K M o O T

psaná: [29]

b) písmena připomínající některá česká písmena

tištěná: к м т

psaná: [30]

c) písmena shodná po grafické formě, ale odlišná zvukově

tištěná: B H p P c C y У x X

psaná: 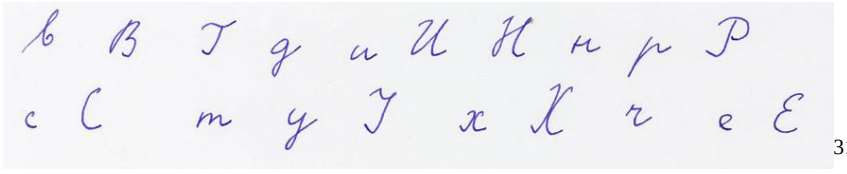 [31]

[29] zdroj obrázku: https://phix.zcu.cz/moodle/pluginfile.php/125782/mod_resource/content/0/25/Ob95.jpg
[30] zdroj: https://phix.zcu.cz/moodle/pluginfile.php/125782/mod_resource/content/0/25/Ob96.jpg
[31] https://phix.zcu.cz/moodle/pluginfile.php/125782/mod_resource/content/0/25/Ob97.jpg

d) písmena připomínající česká po grafické formě, ale odlišná zvukově

tištěná: б Б г Г д Д ж Ж з З л Л п П ф Ф ц Ц ч Ч ш Ш ы э Э

psaná: 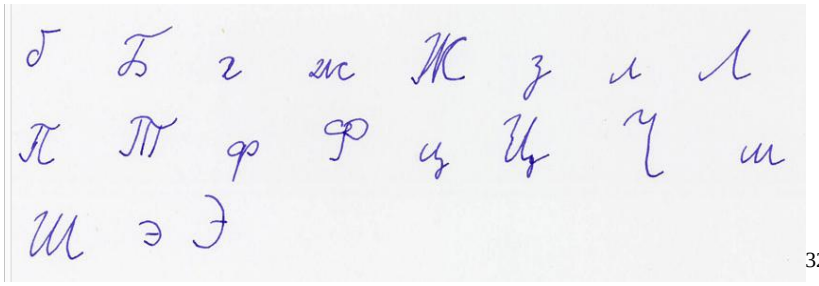 [32]

e) specifická ruská písmena

tištěná: ё щ ъ ь ю Ю я Я

psaná: 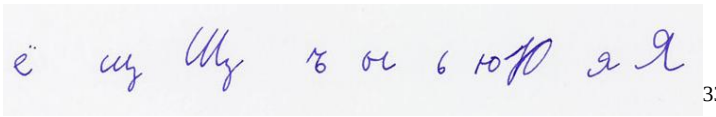 [33]

Shrnutí fonetické a grafické interference

Ve druhé části jsem se zaměřila na fonetickou a grafickou rovinu ruského jazyka. Naznačila jsem fonetické a grafické rysy ruštiny a uvedla problémy, které vznikají žákům vlivem interference v obou jazykových rovinách.

Někdy se objevuje otázka, zda učit psanou formu, mnozí žáci nejsou ochotni učit se písmennou formu ruské abecedy. Je to způsobeno především využitím moderních technologií (počítače, tablety) v současné době, kde psaná písmena nejsou zapotřebí. Dokonce i na lépe vybavených školách probíhá výuka za použití tabletu. Přesto si myslím, že je zapotřebí žákům představit psanou formu a její další využití nebo nevyužití závisí na nich samotných, ale určitě se s psanou formou mohou setkat, proto je dobré ji znát.

[32] https://phix.zcu.cz/moodle/pluginfile.php/125782/mod_resource/content/0/25/Ob98.jpg
[33] https://phix.zcu.cz/moodle/pluginfile.php/125782/mod_resource/content/0/25/Ob99.jpg

3 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části této diplomové práce bych se ráda zaměřila na rozbor chyb vznikajících vlivem fonetické a grafické interference a předložila návrhy cvičení na redukci těchto chyb.

Dalším bodem praktické části je analýza učebnice *Raduga po-novomu 2* opět s přihlédnutím k fonetickým a grafickým problémům v jazyce. Se sbírkou učebnic *Raduga* se převážně pracuje na základních školách při výuce ruštiny a mám s nimi i osobní zkušenost v rámci pedagogické praxe. Po prostudování učebnice je možné stanovit, jak se vypořádává s interferenčními vlivy, do jaké míry, zda upozorňuje žáky a klade důraz na určité gramatické jevy, zvláštnosti či výjimky. Samozřejmě, že hlavním průvodcem v jazyce je učitel, který by měl poukazovat na tyto věci.

3. 1 Rozbor fonetických chyb

Předmětem zkoumání byla znalost a dodržování fonetických pravidel ruského jazyka u žáků 7. třídy Základní školy Nerudova v Českých Budějovicích. Každý žák dostal text (viz níže) s dialogy objevujícími se v první a druhé lekci učebnice *Raduga po-novomu 1* [34], který jsme společně četli nahlas.

Fonetické chyby, které se nejčastěji objevovaly, jsou zvýrazněny tučně.

Dialog 1:

Зузана: Привет, **меня** зовут Зузана. Я из Праги.

Алёна: **Здравствуй** Зузана. Я **Алёна** и **это** мой друг Павел. Познакомьтесь.

Зузана: **Очень** приятно.

Павел: Я рад с тобой познакомиться.

Dialog 2:

Алёна: Зузана посмотри на эту фотографию, это **мои** друзья.

Зузана: Как их зовут?

[34] JELÍNEK, S. *Raduga 1: po-novomu : učebnice ruštiny, 2007*

Алёна: **Её** зовут **Анна** и **его** зовут **Саша**.

Зузана: **Откуда** они?

Алёна: Они из Англии и сейчас живут в Праге, **где** мы познакомились.

Dialog 3:

Ян: Алло! Кто говорит? Это ты Саша?

Саша: Да.

Ян: **Здравствуй**, Саша! Говорит Ян. Я в Москве.

Саша: Здравствуй, Ян! Я очень рад. Когда мы встретимся?

Ян: **Вечером** у нас **дома**?

Саша: Да, у вас. Вечером в шесть часов.

Ян: Пока! До **вечера**!

Саша: До свидания!

Tabulka 1: Fonetické chyby

Chyba	***špatná výslovnost***	***důvod/interferenční vliv***
меня	[menja]	nezachování přízvuku na „я“, opomenutí redukce „e“
Здравствуй	[zdravstvuj]	snaha vyslovit všechna písmena důsledně, ale souhlásková skupina „вств“ se vyslovuje jako „ств“
Алёна	[Alena]	nedodržení jotované samohlásky ё, která je vždy přízvučná
это	[eto]	opomenutí redukce „o“
Очень	[očen]	vyslovují příliš tvrdě a zanedbávají funkci měkkého znaku na konci slova
мои	[moji]	neredukování „o“ a nedodržení přízvuku na „и“
Её	[ejo/ ej]	výslovnost „e“ tvrdě a problém s výslovností „ё“
Анна	[Ana]	nekladou důraz na „нн“ a jméno vyslovují jako české [Ana]

его	[ego]	ruskou hlásku „г“ vyslovují mnohdy jako české „v“
Саша	[Saša]	opět vlivem češtiny vyslovují jméno jako klasické české Saša a nedbají na přízvuk
Откуда	[otkuda]	neredukují „o“ na začátku slova
где	[gde]	čtou tvrdě „г“ a nečtou jotovaně „e“
Вечером	[večerom]	čtou bez přízvuku, nejotují „e“, a vyslovují tvrdě vlivem českého slova večer
дома	[doma]	nedodržení přízvuku, a výslovnost pod vlivem blízkosti českého slova „doma“
вечера	[večera]	opět čtou tvrdě pod vlivem blízkosti českého slova „večer“

Zdroj: vlastní zpracování

Dialogy a slovní zásoba se v lekcích často opakují, takže správnou výslovnost jsme nacvičovali stále dokola. V 7. třídě hlavním problémem, který přetrvával, byl jednak problém s výslovností těch ruských písmen abecedy, které označují více různých zvuků. Nejčastěji se jednalo o písmeno **„E“,** které může znamenat zvuky [Э], [ЙЭ], [И], někdy i [Ы] po souhláskách Ж, Ш, Ц bez přízvuku jako například u slov *цена, жена*. Chyby ve výslovnosti se postupně redukovaly, ale u méně zdatných žáků místy přetrvávaly. Nejvíce funkčními se mi prokázaly níže uvedené příklady na procvičení výslovnosti.

Cvičení 1:

Jedno z klasických cvičení, ale za to velice účinné. Žáci mají před sebou řadu slov. Žáci si slova poslechnou nejdříve z přehrávače, odposlouchají si výslovnost a potom vyslovují samostatně. Nejdříve mohou hromadně nahlas, s tím, že učitel po nich opět zopakuje a pak náhodně vyvolává. Žáci pak mají možnost slyšet slova několikrát.

Ё ё → ёж – ёлка – ёжик – бёдра - вёз - вёл - вёрстка - зёрна - мёд - мёрз - мёрзла - сёмга – всё - тётка - тёрка - нёс, нёбо

Е е → Ева – Еву - ел – ела – если –ездит – век – вес – вера – верба – ветка – весело – ветер –лев – лес – лето – лектор – лексика – поле – после – мера – мелко – мерка – место – метод – метрика – тема – тело – текст – тесно – стенка – степени

Г г → его – моего – твоего – гладкого – хорошего – чешского – маленького – голос – книга – Прага – горы

ь měkký znak → конь – ноль – соль – грязь – дождь – пусть – делать – только – сколько – бью – пью – ночью

Cvičení 2:

Hra s kartičkami na procvičení fonetické percepce. Každý žák si vezme dva kusy papíru, napíše na ně zvuky, které mu učitel řekne například **[Д]** a **[В].** Učitel pak vyslovuje různá slova a žáci zvedají kartičku s příslušným zvukem, který slyšeli. Následovně po učiteli slovo/hlásky/spojení zopakují.
Například: ва – да, ду – ву, ава – ада

Cvičení 3:

Jako praktické a zároveň zábavné se ukázaly říkanky a básničky. Učebnice *Raduga po-novomu 1* [35] jich v prvních lekcích nabízí nespočet. Zde uvádím příklady říkanek, které jsem procvičovala s žáky v hodinách.

Саша шустро сушит сушки,
Саша высушил штук шесть.
И смешно спешат старушки
Сушек Сашиных поесть.[36]

Ты нас, мама, не ищи:
Щиплем мы щавель на щи.

[35] JELÍNEK, S. *Raduga 1: po-novomu : učebnice ruštiny, 2007*
[36] http://doshkolenok.kiev.ua/skorogovorki/213-skorogovorki-na-russkom-yazuke.html

В роще травы шевеля,
Мы нащиплем щавеля.[37]

Fonetickou obtíží byla u žáků výslovnost následujících písmen: **[Ы], [Й], [Ц], [Ш], [Щ]**. Opět nejlepší cestou na procvičení byl dril, opakování slov s pomocí přehrávače a nácvik výslovnosti nahlas.

1) Ы – žáci často nedělají rozdíl ve výslovnosti **[Ы] a [И]**, v češtině jsou zvyklí, že v mluveném projevu to je nerozpoznatelné, ruština je v tomhle ale jiná. Rozdíl ve výslovnosti obou písmen je znatelný.

Nejčastější chyby ve výslovnosti:

Мы говорим по-русски.	[ми] namísto [мы], nekladou důraz na [ы]
Он должен быть в пять часов дома.	vyslovují [бить] namísto tvrdého [быть]

Cvičení 4:

Pro nácvik tvrdého ruského **Ы** využijeme pomocné souhlásky **[К]** и **[Г],** díky kterým se automaticky napíná zadní část jazyka, což zjednodušuje výslovnost.

ык – ыг – ык – ыг – ык – ыг – ык – ыг

кы – гы – кы – гы – кы – гы – кы – гы

ыкы – ыгы – ыкы – ыгы – ыкы – ыгы – ыкы – ыгы

ы – ы – ы – ы – ы – ы – ы – ы

кы – кмы – мы – мыл

гы – гмы – мы – мыл

кы – квы – вы – выл

гы – гвы – вы – выл

кы – кбы – бы – был

гы – гбы – бы – был

мыло, было, выход, выставка, был, сын, сыр, буквы, умный

2) Й – problém u tohoto písmene byl u žáků spíše grafický (viz část grafický rozbor chyb). Co se výslovnosti týče, žáci toto písmeno naprosto totožně spojovali s výslovností českého [j] a nejčastější chyby ve výslovnosti potom vznikaly, pokud se

[37] http://doshkolenok.kiev.ua/skorogovorki/213-skorogovorki-na-russkom-yazuke.html

objevila slova s **Й** na konci slova, protože žáci nedokázali rozlišit výslovnost **«ии»** a **«й»** např.:

«санат<u>о</u>рии» versus «санат<u>о</u>рий»

«мо<u>и</u>» versus «мой»

Důležité je připomenout, že ruské **Й** se vyslovuje velice krátce a s mnohem větším důrazem než české **J** a ruské **И**.

I pro nácvik ruského **Й** jsem využila hru s kartičkami a říkala žákům slova a oni podle toho zvedali kartičku s příslušným **Й** nebo **И.** Pokud se ve slově vyskytovala obě písmena, zvedali podle pořadí a poté opakovali výslovnost po mně.

<u>Cvičení 5:</u>

Nácvik rozeznávaní Й nebo И, skupina slov:

Мой – твой – их – мо<u>и</u> – мо<u>и</u>х – мо<u>и</u>м -

Й<u>и</u>тка - Ив<u>а</u>н – Дм<u>и</u>трий - Вас<u>и</u>лий – Д<u>и</u>ма – Н<u>и</u>на – <u>и</u>мя

Здр<u>а</u>вствуй – до свид<u>а</u>ния – д<u>о</u>брый – перезвон<u>и</u>

Вр<u>е</u>мени – о собр<u>а</u>нии – пл<u>о</u>шади – л<u>и</u>нии – санат<u>о</u>рии – санат<u>о</u>рий

Хор<u>о</u>ший – хор<u>о</u>шие – д<u>о</u>лгий- д<u>о</u>лгие – л<u>е</u>тний - л<u>е</u>тние

3) Ц – žáci často mají problém s výslovností více souhlásek za sebou, nedokážou rozeznat důraz a ve slově a snaží se vyslovit každé písmeno zřetelně a zvlášť. Stejně tak tomu bylo u písmene **Ц.** Žáci často měli problém s tím, že **Ц** se vyslovuje tvrdě.

<u>Nejčastější chyby ve výslovnosti ц:</u>

двен<u>а</u>дцать *[dv´ina**d**cət´] žáci se snaží zřetelně vyslovovat [дц] namísto pouhého [ц]

слов<u>а</u>цкий *[slʌva**ts**kij´] žáci přecházejí často z výslovnosti tvrdého [ц] do [тс]

н<u>е</u>мцы *[njemci´] žáci koncovku vyslovují příliš měkce, opomíjejí tvrdost ruského [ц] a [ы]

Pro nácvik výslovnosti tohoto písmene nám pomohli skupiny slov, kde **Ц** se nachází po **Т** nebo **Д**, a velice prakticky jsme výslovnost trénovali spolu s osvojením číslovek od 11-20.

Cvičení 6:

отец - отцы - к отцу - с отцом – немец - немцы –немцам

месяц – месяцы – молодцы - по-словацки – словацкий – по-французски - французский

тринадцать – двадцать – двенадцать – одиннадцать – семнадцать – пятнадцать ...

4) Ш a Щ – žáci často zaměňovali obě písmena a nerozlišovali především jejich rozdílnou výslovnost, takže ve výsledku zněli obě písmena stejně.

Nejčastější chyby ve výslovnosti:

борщ *[borš**č**] příliš velká snaha vyslovit obě koncové souhlásky a důraz především na [č]

щенок *[šenok] ruské щ vyslovují stejně jako české [š]

щит *[šyt] opět nezdůraznění ruského щ a navíc přečtené tvrdě

Cvičení 7:

Abychom dosáhli měkké výslovnosti **щ** je dobré ze začátku procvičovat výslovnost například s pomocí samohlásky **и** nebo **е**:

Nácvik ruského щ - učitel vyslovuje, žáci opakují po něm.

Ищи – ищи – щи – щит

Ищи – ёще – ще – щека

Ищи – ищё – щё – щётка

Ищи – ищу – щу – щупать

Ищи – борщ – щенок

Cvičení 8:

Na rozeznávání **ш** a **щ** se opět hodí „Hra s kartičkami“. Předříkávala jsem žákům slova a oni zvedali příslušné písmeno a opakovali po mně.

борщ – Алёша – щенок – ёще – Катюша – наша – шесть – ваш – щи – шестнадцать – ищи – живёшь – приглашаю – каша – щека – щётка – пища – хорошо – Саша – щупать - говоришь – щить – штука – шаг – щенята - шкаф – помощник – шофёр – шерсть – существовать – штраф

Častým problémem v rámci fonetiky byla u žáků *intonace*. V češtině jsou zvyklí, že pomocí intonace rozliší typ věty oznamovací, rozkazovací, tázací či přací. Jak už jsem rozebírala i v teoretické části, ruština rozeznává za pomoci různých intonačních konstrukcí nejen typ věty, ale i různorodost otázek, zapojuje emocionálnost, vyjadřuje nezakončenou myšlenku.

Na základních školách se žáci setkají alespoň se základními třemi konstrukcemi: **IK-1, IK-2 a IK-3.**

IK-1 nezpůsobovala zvláštní problémy, zejména protože se jedná o neutrální odpovědi nebo konstatování. Problém nastává, pokud mají žáci zdůrazňovat slovo ve větě, anebo si pohrát s hlasem, další stránkou byla i stydlivost před ostatními žáky.

Chyby v intonaci:

IK-2 – chyby především v otázkách s tázacím zájmenem, žáci neumějí zdůraznit určité slovo a zvýší výšku hlasu až v konečné fázi věty jako tomu je v češtině.

Tabulka 2: Chyby v IK-2

Příklad otázek IK-2	***špatná intonace***	***správná intonace***
Как тебя зовут?	*	
Сколько тебе лет?		
Как это называется по-немецки?		

Zdroj: vlastní zpracování

IK-3 – byla ještě o něco těžší pro žáky, protože zvyšuje hlas výrazně v centrální části a pak prudce klesá dolů. Žáci se opět drželi schématu českých otázek a důraz kladli na poslední slovo v otázce.

Tabulka 3: Chyby v IK-3

Příklad otázek IK-3	***špatná intonace***	***správná intonace***
Яна живёт в Праге?	*	
Дмитрий и Виктор русские?		
Это твои друзья?		

Zdroj: vlastní zpracování

Cvičení 9:

Na správnou intonaci. Žáci dostanou jednoduché mikrodialogy, poslouchají je z přehrávače, takže slyší intonační konstrukce a důraz na jednotlivých slovech. Žáci mají za úkol si označit slova v otázkách, na která je kladen důraz. Potom ve dvojicích čtou mikrodialogy nahlas a snaží se o správnou intonaci.

Dialog č. 1

Анна: Меня зовут Анна Машкова. **Как** тебя зовут?

Павел: Меня зовут Павел, очень приятно.

Анна: Ты **живёшь** в Праге?

Павел: Да, я живу в Праге уже 10 лет. А **где** ты живёшь?

Анна: Я живу в Москве.

Dialog č. 2

Дмитрий: У меня в понедельник день рождения.

Виктор: А **сколько** тебе лет?

Дмитрий: Семнадцать. Пригалшаю тебя в гости. Ты **приедешь** в понедельник?

Виктор: Да, я приеду. **Когда** мы встретимся?

Дмитрий: Вечером в 6 часов у нас.

Виктор: Спасибо Анна, до понедельника.

Дмитрий: Пока.

Cvičení 10:

Další možností je, nechat žáky přečíst krátké texty nebo mikrodialogy, kde je uvedená intonační konstrukce. Žáci, dle toho jak mají naznačenou intonaci, čtou text nahlas.

Tabulka 4: Cvičení na procvičení intonace

1. Я позвоню Анне. – А Павел?		
2. Кто там? Кто говорит? – Ты меня не слышишь?	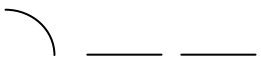	

3. У меня день рождения. – Ты не забудешь?		
4. Мама приедет в пятницу. – А папа?		
5. Как это называтся по-английски?	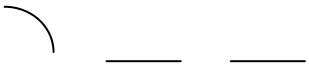	

Zdroj: vlastní zpracování

Shrnutí fonetických chyb

Jak bylo naznačeno, počáteční etapa výuky v ruštině by se měla soustředit zejména na fonetický systém ruštiny a pochopení zvukových zvláštností a odlišností od češtiny. V rozboru jsem uvedla problémová písmena, která způsobují žákům obtíže. Problémové jevy jsou vysvětleny a jsou u nich uvedeny příčiny vzniku, na jejichž základě jsem se snažila sestavit cvičení. Mé návrhy cvičení jsou vytvořeny, aby žáci prakticky aplikovali získané znalosti a osvojili si správně zvukovou realizaci jednotlivých písmen azbuky. Důležité je, aby si žáci zvykli na funkci ruského přízvuku, redukci, specifickou melodii ruštiny a intonaci vět.

Na procvičení intonace může vyučující použít jakýkoliv text, nicméně je dobré začít postupně jednotlivými větami, jak je ukázáno na jednotlivých cvičeních, žáci se tak mohou soustředit na jeden typ intonační konstrukce a pak je snadněji budou rozeznávat sami.

3. 2 Rozbor grafických chyb

V této části rozeberu chyby, které vznikají grafickou interferencí a ovlivňují tak žáka hned ve dvou dovednostech: čtení a psaní.

ČTENÍ

Nejčastější chyby vznikaly zpočátku při čtení písmen, která jsou shodná graficky s češtinou, ale odlišná zvukově. Žáci tak lehce zaměňovali latinku s azbukou. Nejčastěji zaměňovaná ruská písmena: [В в], [С с], [У у], [Р р], [Е е], [Э э], [Н н]. Se žáky jsme

četli dialog viz níže. Chyby při čtení, které se nejednou objevily, jsou vyznačeny tučně s uvedením špatné výslovnosti žáků v závorce.

Dialog: Алло! Алло!

Таня: Алло! Я **вас** не **слышу**. Кто говорит? Перезвоните! → *[bas] *[clyši]

Ивана: .....Алло **слушаю**. Это Таня? → *[clišaju]

Таня: Да, это я. Кто **говорит**? → *[govopit]

Ивана: Это **Ивана**. Здравствуй, Таня! → *[Ibana]

Таня: Ивана? Добрый день! Откуда ты **звонишь**? → *[zvohiš]

Ивана: Я звоню из **Москвы.** → * [Mockvi]

Таня: Где ты живешь в Москве?

Ивана: Я **живу** в гостинице <<**Арбат**>>, на → *[živi] *[Apbat]

улице **Смирнова.** → *[Cmipnoba]

Таня: Отлично. Давай встретимся! Я работаю **недалеко** → *[nedaleko]

от этой гостиницы а **через** два **часа** → *[čepez] *[čaca]

я **буду** ждать тебя **у** гостиницы. → *[bydu] *[i]

Ивана: Хорошо. До свидания.

Таня: Пока!

Pro nácvik písmen azbuky, která se shodují s češtinou graficky nebo zvukově, je dobré dávat skupinu slov vedle sebe, žáci tak pocítí kontrast s češtinou a zvyknou si na možnou podobnost, kterou musí rozeznávat.

Cvičení 11:

Žáci čtou nahlas následující slova.

В в

Вова, Ваня, Вена, вот, привет, вечер, Волгоград

Б б

Бабушка, боб, баба, тебя, Петербург, будет

У у

Зовут, Анну, маму, Зузану, бабушка

Ы ы

Мы, ты, вы,

Р р

Три, Роман, рад, приятно, привет, четыре

П п

Пока, Петя, папа, привет, Павел

С с

Сергей, семь, сын, до свидания, час, шесть, восемь

Ц ц

Месяц, немец, американец, Цидлина

V lekcích, které jsme na hodinách probírali, žáci dále často chybovali v níže uvedených slovech. Hlavním důvodem byla jiná výslovnost, než grafická podoba týkající se slov obsahující ruské písmeno „г“ a ruské koncovky u přídavných jmen a zájmen -ого/-его.

Tabulka 5: Problematická slova na přečtení

Slovo	Interferenční chyba při čtení	Správná varianta přečtení	Důvod vedoucí k interferenci
сегодня	[segódnja]	[s´ivódn´ə]	opomenutí výslovnosti [г] jako českého [v]
его	[jegó]	[jivó]	opomenutí výslovnosti koncovek přídavných jmen a zájmen s ruským [г] jako českým [v]
большого	[bolšógo]	[bʌlšóvo]	
хорошего	[choróšego]	[chʌróšъvъ]	
немного	[nemnóvo]	[nimnógʌ]	
моего	[mojegó]	[mъjivó]	
твоего	[tvojegó]	[tъʌjivó]	
чешского	[čéšskogo]	[č´éšskъvъ]	

Zdroj: vlastní zpracování

PSANÍ

Začátečníci často přenášejí do ruštiny česká písmena, latinku, vlivem grafické podobnosti písmen. Musí si ale uvědomit odlišnost ústní a psané formy ruštiny.

Problematické jevy:

1) zvuk [Й] – v ruském jazyce se objevuje častěji než psané ruské Й, především proto, že samohlásky Е, Ё, Ю, Я jsou na začátku slova nebo po samohláskách a po tvrdém a měkkém znaku a označují zvuky: [ЙЭ], [ЙО], [ЙУ], [ЙА], například:

ёлка → [ЙО]лка
приехать → при[ЙЭ]хать
кальян → каль[ЙА]н

Často se taky stává, že začátečníci si pletou nejen zvuky [Й] a [И], ale i samotná písmena Й, И. Žáci mnohokrát napsali Й jako И (tzv. bez háčku nad Й), nejspíše to bylo způsobeno analogií s psaním písmene Ё a Е, protože dvojtečku nad Ё není nutné psát. V případě Й se jedná ale o gramatickou a pravopisnou chybu.

Chyby:

* Мойа падруга.	→	Моя подруга.
* Он прийехал вчера.	→	Он приехал вчера.
* Маму зовут Йана.	→	Маму зовут Яна.

2) písmeno г - stejně jako je problematické při čtení, tak při psaní. Žáci mají problém rozeznávat kdy psát ruské г a в.

Chyby:

* Моево брата завут Павел.	→	Моего брата зовут Павел.
* На лекции руссково яызка.	→	На лекции русского языка.
* Севодня приедет наша бабушка.	→	Сегодня приедет наша бабушка.

3) písmeno е/э – problém s rozeznáváním těchto dvou písmen je spíše v prvopočáteční etapě, nicméně žáci v něm chybují, protože jsou zvyklí, že v češtině je pouze klasické „e“. Stejně tak chybují, pokud se „e“ nachází v nepřízvučných slabikách,

čte se totiž jinak – v první slabice před přízvukem jako [i], v ostatních slabikách krátce jako [ə].

Chyby:

* Ето харошая девушка.	→	Это хорошая девушка.
*Вы интересуетес економикой.	→	Вы интересуетесь экономикой.
*Екзамен по русскому языку.	→	Экзамен по русскому языку.
* Как тибя завут?	→	Как тебя зовут? [tibjá]
* Миня завут Зойа.	→	Меня зовут Зоя. [minjá]

4) rozeznávání a/o – tyto dvě písmena jsou pro žáky na poslech obtížná, jednak musí znát samozřejmě slovíčka a orientují se podle přízvuku. Pokud se „a“ a „o“ nachází v první slabice před přízvukem, čtou se jako slabé [a], pokud v ostatních nepřízvučných slabikách čtou se krátkým nejasným zvukem [ə].

Chyby:

* Мая мама живйет здесь.	→	Моя мама живёт здесь. [majá]
* Мы палучили падарок.	→	Мы получили подарок. [palučili] [padárok]
* Он гаварит по-русски.	→	Он говорит по-русски. [minjá]
* Аткуда вы?	→	Откуда вы? [minjá]

5) psaní měkkého znaku – měkký znak si zkrátka žáci musí zapamatovat už při učení se slovní zásoby, měkký znak sám o sobě neoznačuje žádnou hlásku, používá se pro změkčení předchozí souhlásky.

Chyby:

* Очен приятно.	→	Очень приятно.
* Я приду в пят часов.	→	Я приду в пять часов.
* Добрый ден!	→	Добрый день!

6) psaní ruského Б/б – žáci často pod vlivem psaného českého B/b psali i jeho grafickou podobu namísto psaného ruského Б/б.

Obrázek 1: Ruské Б/В

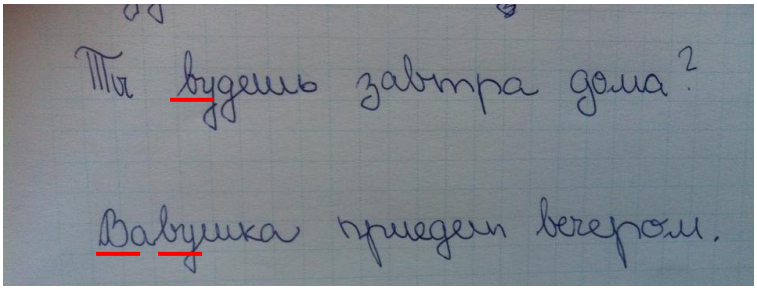

Zdroj obrázku: vlastní pořízení, školní sešit žáka 7. třídy ZŠ Nerudova, České Budějovice

Ukázka grafických chyb:

Svému studentovi (28 let, začátečník) na soukromém doučování jsem diktovala těchto pár vět (viz obrázek níže). Co se týče gramatiky, slovní zásoby a komunikace je velice zdatný, bohužel jeho slabou stránkou stále zůstává psaní azbuky a grafická podoba při psaní slov. Chyby jsou očíslované a rozebrané v tabulce níže.

Obrázek 2: Grafické chyby

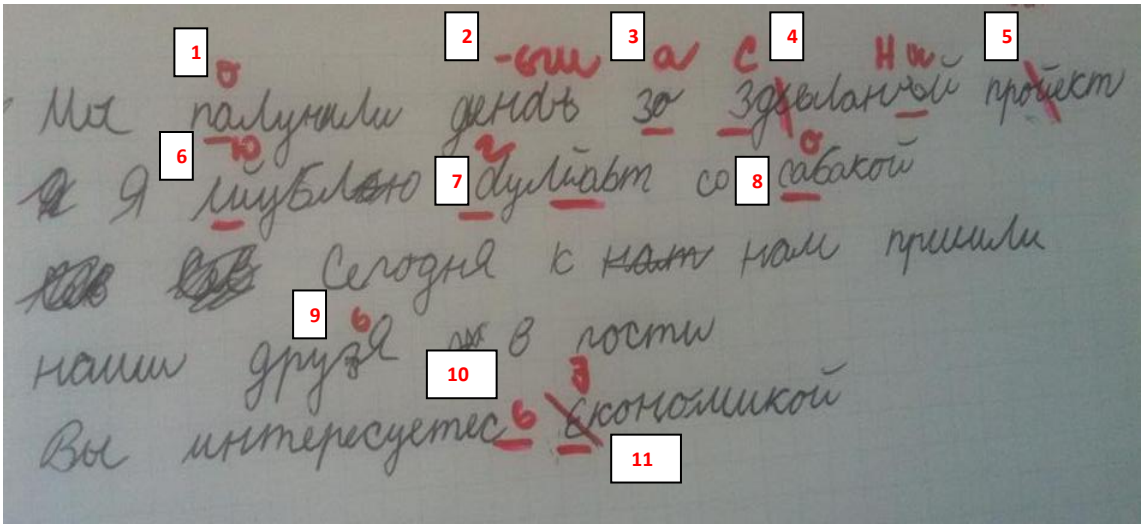

Zdroj obrázku: vlastní pořízení, soukromé doučování, opravený diktát studenta

Tabulka 6: Rozbor grafických chyb

Číslo chyby	Interferenční chyba	Správný tvar	Zdůvodnění
1	палучили	получили	redukce „o“, čteme jako [a]
2	ден<u>d</u>ы	деньги	měkký znak, záměna ruského „г“ za české „d“ (žák měl na paměti, že ruské psací д se píše jako české psací „g“ a to celé ho zmátlo)
3	зо	за	klasický přízvuk na „a“
4	здьеланый	сделанный	záměna ruského з/c; vliv výslovnosti e jako [je]; opomenutí zdvojeného „нн“
5	пройект	проект	vliv výslovnosti ruského e jako [je]
6	лйублю	люблю	vliv zvuku [й]
7	<u>d</u>улйать	гулять	záměna ruského „г“ za české „d“; vliv zvuku [й]
8	сабакой	собакой	redukce nepřízvučného „o“, čteme jako [a]
9	друзя	друзья	opomenutí psaní měkkého znaku
10	интересуетес	интересуетесь	opomenutí psaní měkkého znaku
11	єкономикой	экономикой	э na začátku v ruských slovech, čte se jako tvrdé [e]

Zdroj: vlastní zpracování

<u>Cvičení 12:</u>

Hra s abecedou – Využij všechna písmena

Práce ve dvojicích či ve skupinách po 3-4 žácích. Žáci (každá skupina) dostanou kartičky s rozstříhanou abecedou. (1 kartička = 1 písmeno, viz příloha č. 1). Za úkol mají poskládat co nejvíce možných slov, aby využili co nejvíce písmen azbuky. Jestliže se písmena ve slově opakují, mohou ho napsat na papír. Skupina žáků, co sestaví

nejvíce slov, vyhrává. Potom svá slova všichni píšou do sešitu a probíhá společná kontrola na tabuli. Procvičuje se tak tištěná i psaná azbuka.

Cvičení 13:

Mix písmen

Učitel píše na tabuli slova s přeházenými písmeny, žáci se snaží dát slovo dohromady a poté správně napsat.

Obrázek 3: Ukázka cvičení

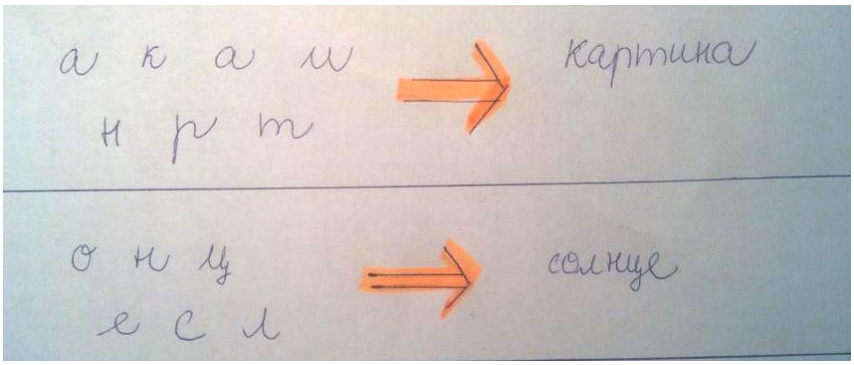

Zdroj obrázku: vlastní zpracování

Cvičení 14:

Veselý diktát

Žáci se posadí do kruhu. Učitel diktuje nahlas slovíčka/slovní spojení/věty, které si žáci zapisují na papír a po každém slově si je vymění se sousedem, soused zkontroluje chyby, opraví je a pokračuje na v psaní na ten samý papír. Tímto způsobem si žáci posílají papíry v kruhu a dělají opravy. Hlavním cílem je, aby si žáci chyby uvědomili a snažili se jich do budoucna vyvarovat.

Cvičení 15:

Psaní kolektivního příběhu

Toto cvičení se hodí spíše pro pokročilejší žáky, kteří už mají určitou slovní zásobu - Žáci sedí v kruhu. Každý má papír a pero. Každý z žáků má za úkol napsat jedno slovo, může to být cokoliv, ale má na paměti, že začíná větu (takže nejpravděpodobněji podstatné jméno, přídavné jméno, zájmeno či číslovku), svůj papír poté pošle sousedovi

sedícímu vedle a ten už podle své fantazie pokračuje dál, opět smí napsat pouze jedno slovo. Cílem je utvořit srozumitelné příběhy, na kterých se všichni podílejí. Příběhy se na konci přečtou. Další možností práce je kolektivní oprava chyb na tabuli, aby je žáci všichni vizuálně viděli.

Shrnutí grafických chyb

V grafické části jsem naznačila problematické jevy, které způsobovaly žákům obtíže při osvojování si ruštiny v oblasti čtení a psaní. Jedná se o chyby, se kterými se obecně potýkají především studenti - začátečníci. Ve cvičeních, která jsme společně s žáky dělali, jsou jednotlivé chyby analyzovány a zdůvodňovány. S cílem redukovat nebo úplně odstranit chyby, jsem ke každému problematickému jevu připojila své návrhy cvičení, které jsem aplikovala rovněž v praxi. Opět u některých cvičení si myslím, že pro lepší si uvědomění problematických tvarů, je dobré začátečníkům předkládat pro porovnání jevy v kontrastu s češtinou.

3. 3 Analýza učebnice

Pro analýzu jsem si vybrala učebnici *Raduga po-novomu* 2 [38]. Analýza byla provedena z hlediska zvukové a grafické stránky jazyka tedy se zaměřením na výslovnost, přízvuk, intonaci a grafické zvláštnosti ruštiny. Nutno samozřejmě podotknout, že učebnice se ve srovnání s jinými (např. velice často používanou na základních školách učebnicí *Pojechali* [39]) věnuje fonetickému a grafickému období mnohem méně prostoru. Učebnice *Raduga po-novomu* vysvětluje mnohé fonetické jevy později a to současně s výukou psaní azbuky. To hodnotím negativně, zejména na základě zkušeností ze školní praxe, protože žáci si osvojí a vypracují určitý způsob vyjádření a produkce ruštiny jako takové a potom jsou vedeni ke změnám v jejich návycích. Proto lepší učit například fonetické jevy jako dané od začátku a až později objasňovat důvody, proč tomu tak je.

[38] JELÍNEK, S. *Raduga 2: po-novomu : učebnice ruštiny*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2008, 126 s.

[39] ŽOFKOVÁ, H. a kol. *Pojechali 1*. 1. vyd. Úvaly: ALBRA, 2007. 92 s.

K jednotlivým částem analýzy učebnice jsou i návrhy na zlepšení či možné doplnění a s uvedením příkladů cvičení.

UČEBNICE RADUGA PO-NOVOMU 2

1. lekce - str. 14

Upozornění v rámci 1. lekce týkající se přízvuku řadových číslovek. Žáci by si měli zapamatovat číslovky, které mají přízvučné koncovky - óй, -ая, -óe. V souhrnné tabulce jsou číslovky rozepsány, přízvuk vyznačen, ale ze zkušeností a z praxe myslím, že barevným rozlišením by se žákům lépe pamatovalo. Jako příklad uvádím následující tabulku.

Tabulka 7: Přehled řadových číslovek

1 пéрвый
2 вторóй, -áя, -óe
3 трéтий
6 шестóй
7 седьмóй

Zdroj: vlastní zpracování

1. lekce - str. 16

Žáci jsou vedeni k tomu, aby si uvědomili přesun přízvuku na koncovku u některých názvů měsíců. Měsíce jsou přehledně sepsány do tabulky, přízvuk je vyznačen, ale opět bych jej doplnila o barevné nebo tučné zvýraznění pro lepší uvědomění si. Viz příklad.

Tabulka 8: Přehled měsíců s přízvukem

январь	января	в январе
февраль	февраля	в феврале
март	марта	в марте

Zdroj: vlastní zpracování

1. lekce - str. 18

Upozornění na přízvuk v záporu u sloves v rámci probraného minulého času. V souhrnné tabulce se tentokrát objevuje i zvýraznění přízvuku, což je velice dobrou vizuální podporou. Přízvuk je pro ještě lepší pochopení v porovnání - kladném věty a zápor.

Tabulka 9: Pozor na přízvuk v záporu

он был	он **не** был
она была	она не была
оно было	оно **не** было
они были	они **не** были

Zdroj: vlastní zpracování

2. lekce - str. 30

Procvičování intonace otázek za použití tázacích slov. Žáci si musí uvědomit důraz větě, který je položen na tázacím zájmenu. K nácviku je žákům oporou poslech na CD. Důležité je si uvědomit intonaci a důraz ve větě, který je vždy na rozdíl od češtiny na tázacím zájmenu.

a) Кто пойдёт к доске?
У кого хорошие отметки?
Кому ты писал?
Кого вы встретили в коридоре?

b) Что тебя интересует?
Чего у тебя опять нет?
К чему ты готовился?
Что ты написал?

K osvojení intonace je dobrou pomůckou vytvoření malých schémat, která znázorňují, stoupání či klesání intonace. Např.

Tabulka 10: Nákres intonace v otázkách

Кто пойдёт к доске?	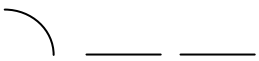
Кому ты писал?	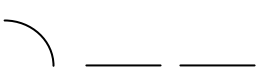

Кого вы встретили в коридоре?	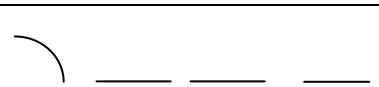

Zdroj: vlastní zpracování

3. lekce - str. 53

Důležité upozornění týkající se výslovnosti. Předložky zakončené na souhlásku se čtou s následujícím slovem začínajícím samohláskou dohromady.

из Америки

из Англии

от Ольги

Žáci v 8. třídě měli s tímto výslovnostním jevem problémy, často se snažili pod vlivem mateřštiny rozčleňovat slova od předložek a snažit se je vyslovit zřetelně všechny. Opakovaným nácvikem a posloucháním nahrávek nedostatky ve výslovnosti odstranili.

Příklad cvičení:

► Žáci vymýšlejí jeden za druhým příklady ze svého okolí - vybírají z předložek napsaných na tabuli a sestavují svoje vlastní věty.

Tabulka 11: Předložky

из	от	с	в

Zdroj: vlastní sestavení

Např. Я приехал **из** Америки.

Наташа получила подарок **от** Ивана.

Ежедневно папа утром гуляет **со** собакой.

Наши друзья живут уже десять лет **в** Англии.

► Obrázky - Žáci se posadí do kruhu, aby na sebe dobře viděli. Každý žák si vytáhne jeden z obrázků, vymyslí si vlastní větu, která souvisí s obrázkem, a musí použít předložku. Obrázek ukáže ostatním a řekne větu, pak se ptá ostatních v kruhu

podle obrázku (např. žák A má na obrázku mapu Ameriky, žák B se ho zeptá: Ты был в Америке? Нет я не был в Америке, но я полечу в Америку летом.

Tabulka 12: Obrázky na procvičení předložek

Гулять со собакой	Америка	Англия
Выходить из автобуса	Получить подарок от	Звонить из России 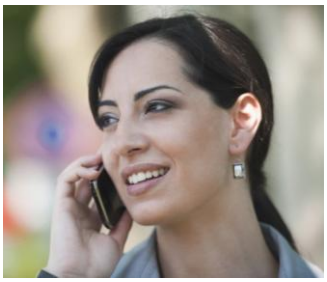

Zdroj: viz zdroj obrázků + vlastní zpracování

3. lekce - str. 60

Upozornění na pohyblivý přízvuk u slovesa *hledat - искáть*. Stejně tak se objevují odkazy na pohyblivý přízvuk u sloves *moci - мочь*, *chtít - хотéть*. Nácviku dosáhneme doplňováním správných tvarů do cvičení, tvořením vět nebo klasickým drilem v časování, kdy žáci po lavicích jeden po druhém říkají osoby jednotného a množného čísla se správně vyčasovaným slovesem.

Příklad cvičení:

► Příběh s použitím vybraných sloves - procvičení přítomného a minulého času a zejména nácvik pohyblivého přízvuku. Žáci si sednou do kruhu pro lepší komunikaci a interakci. Jeden po druhém říkají věty s použitím vybraných sloves (*мочь, хотéть, искáть)* a v závislosti na sobě tvoří smysluplný příběh.

► Kartičky - každý žák dostane rozstříhané kartičky osob ve tvarech jednotného a množného čísla a rozstříhané vyčasované sloveso. Musí je přiřadit správně k sobě a na závěr dopsat jednotlivé přízvuky u sloves.

Я	ТЫ	ОН	МЫ	ВЫ	ОНИ
ищу			ищешь		ищет
ищем			ищете		ищут

4. lekce - str. 72

Fonetická upozornění týkající se výslovnosti **ц** a skupin souhlásek **дц** a **тс.**

Ruské **ц** čteme vždy tvrdě a píšeme po něm **ы.** Písmeno **ц** žáci vyslovují jako dvě písmena **[тс],** nutné je tedy upozornit, aby [t] žáci vyslovovali nanejvýš krátce.

Skupinu souhlásek **дц** a **тс** čteme jako ruské **[с]**. Nácviku správné výslovnosti dosáhneme pravidelným čtením a posloucháním audio nahrávek.

Návrh cvičení:

Nácviku výslovnosti **ц** nejlépe dosáhneme pomocí slov, kde ц stojí za souhláskami **т** a **д.** Příkladem může být následující cvičení:

► Čtěte nahlas. Dávejte pozor na výslovnost ruského **ц.**

отцы, к отцу, с отцом, тринадцать, тридцать, двадцать, двенадцать, молодцы

Příklady cvičení, které uvádí *Raduga po-novomu 2*: [40]

Слушайте, повторяйте и читайте.

А центр, цвет, цветы, цвета

Б немец, американец, испанец, продавец, больница, улица,

В Франция, станция, национальность

Слушайте, повторяйте и читайте.

А одиннадцать, двенадцать, тринадцать, четырнадцать, пятнадцать, двадцать, тридцать

Б нравиться, понравиться, познакомиться, встретиться, заблудиться, кончаться

4. lekce – str. 76, 77

Důležitá upozornění na pohyblivý přízvuk při časování sloves druhého časování: купить, любить, спросить, ходить.

Návrh cvičení:

► Žáci vytvoří své vlastní věty s použitím uvedených sloves. Vytvoří vždy větu v 1. a 3. osobě č. jednotného a 3. osobě č. množného, tzv. větu na sebe, svého kamaráda a například celou třídu nebo rodinu. Vyznačí přízvuk, nahlas věty čtou ostatním.

1. os., č. j. Я люблю ходить по магазинам.
2. os., č. j. Мой друг Павел любит кататься на коньках.
3. os., č. mn. Мои одноклассники любят слушать современную музыку.

4. lekce – str. 78

Pravopisné a grafické upozornění na psaní ruského **и** po **г, к, х** stejně tak po měkkých souhláskách **ж, ш, щ, ч**. Zde působí interference pravopisná, protože ruské г, к, х, patří k tvrdým souhláskám, nicméně žáci si musí uvědomit, že se po nich píše

[40] JELÍNEK, S. *Raduga 2: po-novomu : učebnice ruštiny*. 2008, s. 72.

měkké i – **и**, což je v počáteční etapě výuky pro žáky matoucí a pod vlivem svého mateřského jazyka píší často ы.

Návrh cvičení:

► Procvičení psaní ы/и. - Utvořte množné číslo od uvedených slov.

гитара - ……

флейта - ……

журнал - ……

словарь - ……

книга - ……

ручка - ……

учебник - ……

газета - …….

велосипед - ……..

► Žáci mají dvě kartičky – na jedné je [ы] a na druhé [и] Učitel říká slova, žáci zvedají kartičku s příslušným písmenem a opakují výslovnost po učiteli.

4. lekce – str. 80

Pravopisné upozornění: Po **ц** se píše v koncovkách ы. *Raduga po-novomu 2* [41] uvádí následující cvičení, kde studenti musí doplnit ы/и. Žáci jsou nuceni si uvědomit gramatická pravidla pro psaní ruského i/y.

Tabulka 13: Кто приехал в Моску?

Приехали	немц_ бизнесмен_ редактрор_ учительниц_ продавшиц_ водител_

[41] JELÍNEK, S. *Raduga 2: po-novomu : učebnice ruštiny*. 2008

	студент_ американц_

Zdroj: JELÍNEK, S. *Raduga 2: po-novomu : učebnice ruštiny*. 2008, str. 80

5. lekce – str. 93

Procvičování intonace ve větách vyjadřující obdiv a intonace v otázkách. Žáci správnou intonaci slyší díky audio nahrávce, nicméně bych alespoň jednu větu doplnila o grafické zobrazení intonace.

Příklady cvičení:

► Vyjádřete obdiv, dbejte na intonaci vět. Pomůžou vám nákresy.

Tabulka 14: Nácvik intonace - vyjádření obdivu

Какой красивый дом!	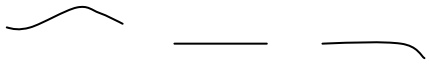
Какие широкие улицы!	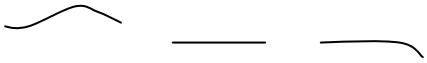
Какая интересная книга!	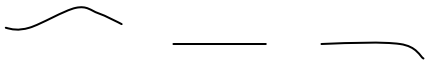

Zdroj: vlastní zpracování

►Читайте и повторайте. Dejte pozor na správnou intonaci otázek.

Tabulka 15: Nácvik intonace - otázky.

Здесь **можно** купить книги?	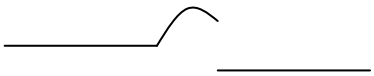
Здесь **можно** кататься на коньках?	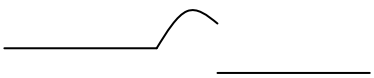
Здесь **можно** повернуть направо?	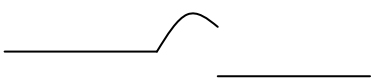
Здесь **можно** доехать на автобусе?	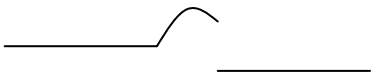

Zdroj: vlastní zpracování

6. lekce – str. 116

Upozornění týkající se zvukové roviny jazyka, přesněji pohyblivého přízvuku, který často způsobuje žákům problémy. Ruština má přízvuk pohyblivý a již od začátku musí mít žáci na paměti, že si ho musí zkrátka zapamatovat, jelikož neexistují přesná pravidla k jeho určení.

Žáci jsou upozorňováni na pohyblivý přízvuk u množných čísel některých podstatných jmen. Přesto bych upozornění uvedla přehledně do tabulky a zvýraznila přízvuk viz níže.

Tabulka 16: Pohyblivý přízvuk u podstatných jmen v č. mn.

číslo jednotné		**číslo množné**	
na kmeni	сло́во	na koncovce	слова́
	ме́сто		места́
na koncovce	письмо́	na kmeni	пи́сьма
	окно́		о́кна

Zdroj: vlastní zpracování

Návrh cvičení

►Označte přízvuky v následujících větách. Přečtěte věty. Dávejte pozor na pohyblivý přízvuk u některých podstatných jmen.

- Учитель написал на доске одно слово.
- Все остальные слова записали ученики в тетрадь.
- Мы гуляли с ними по интересным местам.
- Он был первый раз на этом месте.
- Мама открыла окно в детской комнате.
- Перед уходом было надо закрыть все окна в доме.
- Мой брат послал письмо из Англии.
- Бабушка с дедушкой сохранили наши письма.

Shrnutí analýzy učebnice

Autoři učebnice se snaží vypořádat s interferenčními vlivy, které by se mohly objevit v počáteční jazykové úrovni, tedy úrovni A1. Najdeme tu mnohá upozornění týkající se jak pravopisu, fonetiky, intonace tak zejména lexiky, na kterou je kladen asi největší důraz spolu s gramatikou. V učebnici převažují gramatická cvičení.

Žáci v počáteční etapě potřebují být upozorněni na chyby ve výslovnosti, k tomu je vede zejména učitel, ale učebnice nabízí v každé lekci cvičení na procvičení výslovnosti či intonace. Navíc díky audio nahrávkám žáci mohou napodobovat jejich výslovnost a intonaci. Z praxe vím, že žákům by prospělo dělat více přízvukových a intonačních cvičení zejména v počáteční etapě výuky. Vede je to k lepšímu zapamatování si přízvuku, bohužel učitelé více dbají na gramatickou správnost než přiblížení se rusky mluvenému slovu.

V učebnici jako pozitivní hodnotím snahu přiblížit se živé ruštině alespoň tematicky, díky autentickým textům a četné samostatné četbě, která se doposud objevovala v učebnicích ruštiny jen zřídka.

Jak už jsem uváděla na příkladech, více bych dbala na vyznačování například přízvuků, dávala bych příklady do kontrastu, aby je žáci lépe vnímali a sami tak rozpoznávali, co se kde mění. Tento praktický způsob je určitě účinnější než snaha zapamatovat si nazpaměť.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se zabývala interferenčními problémy, které vznikají a se kterými jsem se setkala při pedagogické praxi a při soukromém doučování. Vzhledem k tomu, že se interference projevuje ve všech jazykových rovinách, jedná se o značně rozsáhlou problematiku, kterou nelze obsáhnout na stránkách diplomové práce. Z uvedeného důvodu bylo přistupováno k řešení problémů interference výběrově se zaměřením na popis, analýzu a náměty pro praktické využití pouze ve dvou jazykových rovinách. Byl stanoven cíl podrobně analyzovat příčiny a projevy grafické a fonetické interference a předložit praktické náměty s cílem eliminovat chyby ve zkoumané jazykové sféře. Fonetickou a grafickou oblast jsem analyzovala z teoretického a zejména pak praktického hlediska. Vycházela jsem z analýzy učebnic používaných ve škole, dále pak především z praktických zkušeností získaných ze školní praxe, kterou jsem absolvovala na Základní škole Nerudova v Českých Budějovicích a rovněž z poznatků v soukromém doučování.

Teoretická část vysvětluje základní pojmy, týkající se bilingvismu a interference. Jsou uváděny základní typy jak bilingvismu, tak interference, dále pak příčiny interference, projevy interference a obecné poučky, jak se vypořádat se s těmito vlivy. Interference je klasifikována podle různých kritérií. Uvedla jsem základní klasifikaci, přičemž jsem často vycházela z publikace *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku* (J. Veselý) a z odborného článku *Ruský jazyk a problémy interference v současné době* (J. Svobodová). Diplomová práce je pak v souladu s jejím zaměřením a cílem více orientována na fonetickou a grafickou interferenci.

V diplomové práci se především soustřeďuji na negativní transfer. Důležitou roli při osvojování si cizího jazyka hraje mateřský jazyk, proto je věnována zvláštní podkapitola vlivu mateřštiny na osvojování si cizího jazyka obecně, není opomíjena rovněž role a vliv mateřského jazyka na praktické užívání přímo ruštiny, jazyka příbuzného a blízkého češtině.

Diplomová práce nabízí v praktické části přehled a analýzu problematických jevů v oblasti fonetiky a grafiky, se kterými jsem se setkala v praxi. Díky rozboru těchto chyb a zaměření se na problematické jevy způsobující žákům obtíže, jsem byla schopná sestavit vhodná cvičení pro své žáky, které jsem aplikovala v praxi.

Vzhledem k tomu, že se práce soustřeďuje na fonetickou a grafickou jazykovou rovinu, které považuji za zásadní a důležité oblasti zejména v prvopočáteční etapě výuky ruštiny, bylo poměrně obtížné vyhodnotit procentuální účinnost sestavených cvičení. Obtíže spatřujeme v tom, že žáci již měli některé jevy zafixované z vyučovacích hodin absolvovaných se svojí učitelkou ruštiny. Nicméně pokud žáci chybovali, předložená doplňková cvičení jim pomohla chyby zredukovat nebo úplně odstranit, což byl jeden z cílů této diplomové práce, nabídnout vhodná cvičení ke zmírnění fonetických a grafických interferenčních vlivů.

Nedílnou součástí mojí diplomové práce je kapitola Analýza učebnice, ve které se zaměřuji na oblast fonetické a grafické interference v rámci učebnice *Raduga po-novomu 2* (S. Jelínek), která patří mezi nejpoužívanější učebnice a to nejen na základních školách. Dopodrobna je učebnice rozebrána. Zjišťovala jsem, do jaké míry je věnována pozornost v obou zkoumaných oblastech, zda se objevují upozornění, jakým způsobem jsou označovány, nechybí ani hodnocení grafického designu a zpracování, případně se objevují mé vlastní návrhy na možné vylepšení grafické stránky. Cílem analýzy této učebnice bylo stanovit, zda se dostatečně věnuje interferenčním vlivům a snaží se jim prostřednictvím cvičení vyvarovat.

Stanovené cíle této diplomové práce považuji za splněné. Rozpracovala jsem interferenční vlivy, které mají dopad na fonetickou a grafickou jazykovou rovinu, v obou oblastech jsem navrhla vhodná cvičení, měla jsem možnost je aplikovat v praxi a vyzkoušet si je. V diplomové práci není opomenut rozbor učebnice v rámci mnou vybrané problematiky. Uvedené příklady cvičení mohou posloužit k procvičování začínajícím žákům, stejně tak i učitelům jako vhodný doplňkový materiál do hodin ruštiny.

RESUMÉ

Diplomová práce je věnována problematice interference ruského jazyka ve školní praxi. Zkoumání konkrétních projevů problematiky bylo prováděno především na základě monitorování žáků v hodinách ruštiny a získaným materiálům z vyučovacích hodin v rámci pedagogické praxe s oporou excerpce učebnic ruského jazyka.

První dvě kapitoly jsou spíše teoretické. První je zaměřena na objasnění základních pojmů v oblasti bilingvismu a interference, jejich dělení, příčiny, výskyt a dále pak vliv mateřského jazyka při osvojování si cizího jazyka a důraz se klade především na praktické užívání ruštiny. Druhá kapitola se už teoreticky soustřeďuje na interferenci fonetickou a grafickou. Všechny části jsou doplněny příklady.

Praktická část je rozdělena na tři další. První část se zabývá rozborem chyb fonetických a ke každému obtížnému jevu jsou uvedeny vlastní návrhy cvičení, sestavené k předcházení nebo úplnému odstranění chyb. Druhá část je psána stejným způsobem, zaměřuje se akorát na grafické chyby. Třetí oddíl praktické části spočívá v excerpci fonetické a grafické interference v učebnici *Raduga po-novomu 2*.

Hlavním cílem diplomové práce bylo sestavit vhodná cvičení, která by redukovala nebo přímo odstraňovala chyby, vznikající vlivem fonetické a grafické interference. Dalším cílem bylo zhodnotit školní učebnici ve vztahu k interferenci, případně nabídnout vylepšující návrhy.

РЕЗЮМЕ

Дипломная работа посвящена проблематике интерференции русского языка в школьной практике. Исследование явлений было реализировано на основе монитирования учеников на уроках русского языка и полученных материалов в рамках педагогической практики с опорой на выписки из учебников русского языка.

Первые две главы несут теоретический характер. В первой главе объясняются основные понятия в области двуязычия и интерференции, дается их классификация, анализируются причины их появления, отмечается влияние родного языка при обучении иностранному языка и подчеркивается значение практического закрепления правильных навыков использования руского языка. В второй главе рассматриваются с теоретической точки зрения проявления фонетической и графической интерференции. Все части дополняютя соответствующими примерами.

Практическая часть состоит из трех параграфов. В первом проводится анализ фонетических ошибок, отмечаются особо трудные явления, материал дополняется собственными предложениями, способствующими предупреждению и устранению ошибок. Вторая часть разработана таким же способом, причем внимание сосредоточено только на появление и устранение графических ошибок. Третья часть основывается на выписках фонетической и графической интерференции в учебнике *Радуга по новому 2*.

Главной целью дипломной работы является составление подходящих упражнений и заданий, с помощью которых можно было бы предотвращать и устранять ошибки, возникающие под влиянием фонетической и графической интерференции. Подводятся итоги проведенного анализа учебника по отношению к интерференции, предлагаются некоторые возможности его усовершенствования.

ABSTRACT

This thesis deals with the issues of interference in Russian language in school practice. The research of specific issues was done especially on the base of students´ monitoring during learning process of Russian language and gained materials from teaching lessons within pedagogical practice with the support of Russian language books.

The first two chapters are more theoretical. The first one is focused on explanation of basic terms of the bilingualism and interference, presentation their types, cause and presence of them, then influence of mother tongue in learning foreign language and in practical use of Russian. Second chapter is focused on specific areas of interference - phonetic and graphic interference. All parts are completed by examples.

Practical part is divided into three another parts. First one is focused on analysis of phonetic mistakes and each difficult issue is completed by exercises which are designed by my own. Second part is written in the same way, it´s just focused on graphic mistakes. In the third part I analyse the structures of the textbook *Raduga po-novomu 2* in the areas of phonetic and graphic interference.

The main point of this thesis was to provide and design suitable exercises which help to reduce or straight eliminate mistakes to students which are caused by phonetic and graphic interference. Another main point was to evaluate a schoolbook in relation to interference, alternatively suggest improved exercises.

SEZNAM ZDROJŮ

BARTOŇOVÁ, V. Volba slova a interference, RJ XXIX (1978-79), č. 2.

BELYNTSEVA, O. – JANEK, A. Učebnice současné ruštiny: Učebnik sovremennogo russkogo jazyka. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009, xii, 554 s. ISBN 978-80-251-2596-0.

CÍCHA, V. a kol. Metodika ruského jazyka I. svazek. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 243 s. ISBN 17-521-82.

ČÁP, J. Pedagogická psychologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963

JELÍNEK, S. Raduga po-novomu. 1. vyd. Praha: Fraus, 2007, 128 s. ISBN 9788072386598.

JELÍNEK, S. Raduga 2: po-novomu : učebnice ruštiny. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2008, 126 s. ISBN 978-80-7238-700-7.

ROMPORTL, M. Stručná fonetika ruštiny. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973, 175 s.

SCRIVENER, J. Learning teaching: a guidebook for English language teachers. 2nd ed. Oxford: MacMillan, 2005, 431 p. ISBN 1-4050-1399-0.

SIGUÁN, M., MACKEY, W., F. Education and bilingualism. London: Kogan Page, Unesco, 1987. ISBN 1-85097-270-X.

SVOBODOVÁ, J. Ruský jazyk a problémy interference v současné době. In: Cizí jazyky VIII. Sborník KRF ZČU v Plzni 2005

SVOBODOVÁ, J. K některým interferenčním jevům bilingválních jedinců v současné době. In: Cizí jazyky IX, ZČU v Plzni 2013, s. 107-120. ISBN 978-80-261-0303-5.

SVOBODOVÁ, J. K otázkám bilingvismu a interference v ruštině. In: Bilingvismus a interference-slovanské jazyky. ZČU 2014, s. 88-93. ISBN 978-80-261-0447-6.

ŠOURKOVÁ, A. – ZAJÍČKOVÁ, J. Interference v ruské morfologii. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 140 s. ISBN 17-483-68.

ŠOURKOVÁ, A. – ZAJÍČKOVÁ, J. Interference v ruské skladbě. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. 112 s. ISBN 17-158-68.

UR, P. A course in language teaching: practice and theory. New York: Cambridge University Press, 1996, xiii, 375 p. ISBN 0521449944.

VESELÝ, J. Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 180 s.

ZATOVKAŇUK, M. Интерференция и основные виды речевой деятельности, ČsR, 1975, č. 1

ZATOVKAŇUK, M. Mezijazyková a vnitrojazyková interference. 1. vyd. Praha: SPN, 1979. 275 s. ISBN 17-067-79.

ZIMOVÁ, J. a kol. Interference v ruském lexiku. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 130 s. ISBN 17-194-67.

ŽOFKOVÁ, H. a kol. Pojechali 1. 1. vyd. Úvaly: ALBRA, 2007. 92 s. ISBN 80-86490-29-7.

РОЗЕНЦВЕЙГ, В.Ю. Языковые контакты. Лингвистическая проблематика. Ленинград 1972

ЩЕРБА, Л. В. Преподование иностранных языков в средней школе.Общие вопросы методики, Изд. Высшая школа, Москва, 1974

INTERNETOVÉ ZDROJE

Grafém, [online], poslední revize 31. 10. 2014, [cit. 2015-02-12]dostupné z: <cs.wikipedia.org/wiki/grafem>

Международный языковый центр русского языка как иностранного, [online], poslední revize 2011-2015, dostupné z: < http://www.rki-site.ru >

Дошколенок, [online], citace, [cit. 2015-02-25] dostupné z: < http://doshkolenok.kiev.ua/skorogovorki/213-skorogovorki-na-russkom-yazuke.html>

Язык и литература в поликультурном пространстве, [online], poslední revize 26.3.2009, [cit. 2015-03-15]dostupné z: http://www.irbis.vegu.ru/repos/8671/Html/0017.htm

www.google.cz

V diplomové práci byly použity obrázky z následujících webových stran:

http://www.krtiny.cz/novinky/detail/venceni-psu-v-zameckem-parku.htm

https://encrypted-tbn2.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRf9-ceuYFwI6yqSv8w5VDf32F3qknfli_FT49ZVpBbEYeH27I-

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a2/Uk_topo_en.jpg/640px-Uk_topo_en.jpg

http://vm.ru/news/2014/08/28/trollejbusov-i-avtobusov-budet-bolshe-s-sentyabrya-263664.html

http://i.idnes.cz/11/111/cl6/AHR3eeacd_1.jpg

http://img.blesk.cz/img/1/full/1019960-img-telefon-mobil-smartphone.jpg

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Tabulka 1: Fonetické chyby 35

Tabulka 2: Chyby v IK-2 41

Tabulka 3: Chyby v IK-3 41

Tabulka 4: Cvičení na procvičení intonace 42

Tabulka 5: Problematická slova na přečtení 45

Tabulka 6: Rozbor grafických chyb 49

Tabulka 7: Přehled řadových číslovek 52

Tabulka 8: Přehled měsíců s přízvukem 52

Tabulka 9: Pozor na přízvuk v záporu 53

Tabulka 10: Nákres intonace v otázkách 53

Tabulka 11: Předložky 54

Tabulka 12: Obrázky na procvičení předložek 55

Tabulka 13: Кто приехал в Моску? 58

Tabulka 14: Nácvik intonace - vyjádření obdivu 59

Tabulka 15: Nácvik intonace - otázky. 59

Tabulka 16: Pohyblivý přízvuk u podstatných jmen v č. mn. 60

Obrázek1:Ruské Б/В ……..……48

Obrázek 2: Grafické chyby …….……....48

Obrázek 3: Ukázka cvičení ……...……..50

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Hra s abecedou – Využij všechna písmena

А	К	Х
Б	Л	Ц
В	М	Ч
Г	Н	Ш
Д	О	Щ
Е	П	Ь
Ё	Р	Ы
Ж	С	Ъ
З	Т	Э
И	У	Ю
Й	Ф	Я

Zdroj: vlastní zpracování